

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste deadlines er 30. august og 4. oktober 2013. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

13. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 19. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

5

2013

HEFTE FEM ÅRGANG FØRTIEN

LEDER:	
Det livssyns åpne samfunn	3
<i>Steinar Ims</i>	
MAGASINET:	
Kyrkja, folket og oppdraget	6
<i>Edvard Hoem</i>	
Livssyns åpne sykehjem	9
<i>Olga Tvedt</i>	
Et kvekersyn	17
<i>Marit Kromberg</i>	
Dialogens plass i det livssyns åpne samfunn	21
<i>Lise Tørnby</i>	
Fortsatt kirkelig gravplassforvaltning?	24
<i>Øystein Dahle</i>	
Andres tekster i våre gudstjeneste	28
<i>Bodil Slørdahl</i>	
Barnets tros- og livssynsfrihet	33
<i>Julia Köhler-Olsen</i>	
DEBATT:	
Dåpsritualet - mindre teologi, mer dramatogi	40
<i>Roald Iversen</i>	
Dåp	42
<i>Anne Grethe Spæren Rørvik</i>	
Den norske kirke som pilegrimskirke	43
<i>Arne Bakken</i>	
GUDSTJENESTEFORBEREDELSE:	
14. s.i.t. - søndag 25. august	53
<i>Synnøve Sakura Heggem</i>	
15. s.i.t. - søndag 1. september	56
<i>Thomas Wagle</i>	
16. s.i.t. - søndag 8. septemeber	Utgått
17. s.i.t. - søndag 15. september	59
<i>Anne Grethe Spæren Rørvik</i>	
18. s.i.t. - søndag 22. September	Utgått
19. s.i.t. - søndag 29. september	62
<i>Kjersti Østland Middtun</i>	
Mikkelsmesse - søndag 29. september	66
<i>Jørund Østland Middtun</i>	
Luthers teser	68

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av
Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Middtun,
Jan Christian Kielland, Ingunn Rinde og
Beate Fagerli

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Eivind Berthelsen

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

<http://www.praktikum-pts.no/publikasjonar/nytt-norsk-kirkeblad/>

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen

Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

NYTT NORSK KIRKEBLAD

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad som kommer ut med normalt åtte hefter i året. Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet *Teologi for menigheten* og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang med kirkeårets tekster og bevisst gudstjenestearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og stilling/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE DEADLINE: 30. august 2013

ABONNEMENT

Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og honnør kr 125) og løper til det sies opp skriftlig. Spørsmål kan sendes på epost til nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

ANNONSERING

Annonser som ønskes rykket inn i bladet sendes som ferdige pdf- eller jpg-dokumenter til nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no.

Annonsepriser:

1/4 side: kr 600

1/2 side: kr 1000

1/1 side: kr 1700

DET LIVSSYNSÅPNE SAMFUNNET

Ikke overraskende har debatten begynt om NOU 2013: 1, *Det livssyns åpne samfunnet* (Stålsettutvalget). Utredningen har så langt blitt møtt med alt fra lovord til påstander om reduksjonistisk fremstilling av religiøs praksis og feilaktig historie-fremstilling. De to sistnevnte påstander kommer særlig fra røster innenfor Den norske kirke. Påstanden er at utredningen i sin håndtering av tros- og livssyns-politikken i Norge er reduksjonistisk i forhold til religiøs praksis. Utredningen tar ikke religiøsitet på alvor, med alle de erfaringer og verdier troen bærer med seg. I forlengelsen av dette fratar utredningen Den norske kirke sin unike rolle som kultur- og symbolbærer i det norske samfunn. Edvard Hoem skriver opprørt at folkekirken omgjøres til «...ei religiøs forsamling på lik linje med alle andre trus-samfunn.» (*Kyrkja, folket og oppdraget*, Vårt Land 15. april 2013).

Dette nummeret av Nytt Norsk Kirkeblad løfter frem ulike aspekter ved Det livssyns åpne samfunn som en smaksprøve på høringssvarene og debatten som kommer utover høsten. Det kan være lurt å skjerpe sansene i forkant av debatten, og å tenke gjennom hva tros- og livssynsmangfoldet betyr for religiøs praksis i vår egen kirke.

På Kirkemøtet nå i april ble også *Det livssyns åpne samfunn* gjenstand for komitebehandling, noe som resulterte i en femsiders uttalelse i forkant av de ulike kirkelige organer høringer med frist 30. august. Vanligvis uttaler ikke Kirkemøtet seg «på forhånd». Denne utredningen synes å være for viktig til å la vær å legge noen føringer. Hovedsaklig er reaksjonene på utredningen positive. Utredningens åtte prinsipper som legges til grunn for fremtidens politikk på feltet blir positivt omtalt. Det åttende prinsipp om å tåle å bli eksponert for hverandres religiøse uttrykk i det offentlige rom løftes særlig frem. Her øyner kanskje mange en friggjørende mulighet? Men i forlengelsen av rosen er Kirkemøtekomiteen i likhet med Hoem svært kritisk til «...deler av utvalgets historieskrivning om Den norske kirke.» (Sak KM 11/13, s. 3). *I forberedelsen til saken foreslo Kirkerådet til og med et niende prinsipp som skulle «...ta hensyn til samfunnets kulturelle og historiske identitet – også der denne er av religiøs karakter – så fremt dette ikke bryter med trosfriheten og andre menneskerettigheter.»* (Saksdokument til Kirkerådsmøte 14.-15. mars, KR 17/13, s. 1). Dette ble ikke stående i vedtaket fra Kirkemøtet, men det er tydelig at mange innenfor vår majoritetskirke føler seg irttesatt og/eller tilsidesatt i møte

med utredningens innhold. Utredningens fremstilling av Den norske kirke kommer på toppen av skillet mellom stat og kirke i fjor. Da er det fristende å spekulere i om kirken er inne i en følelsmessig krise: Hva er vi nå? Hva betyr det at vi er en folkekirke? Skal vi stripes for våre nasjonale oppgaver? Tar noen kirken fra oss slik vi kjenner den?

I den offentlige debatt er representanter fra Den norske kirke, fra andre kirkesamfunn og humanistene godt representert. Til nå har debatten dreid seg om mye om historieforståelsen til utvalget, Den norske kirkes unike posisjon i samfunnet og eventuelle endringer i Grunnloven. Påfallende stille er det (som vanlig?) i den offentlige debatt fra alle de andre tros- og livssynsminoritetene. Debatten så langt sier kanskje også noe om hvem som sitter på ressursene. Det blir derfor ekstra spennende og viktig å lese hva minoritetene har å melde i forhold til utredningen.

Utvalgets mandat var enormt omfattende. Men det var ikke å gi en fullstendig historisk fremstilling av kirkens rolle i Norge, og heller ikke å gi en analyse av det religiøse landskap av «...kultur – taus så vel som artikulert, riter, praksiser, tradisjoner, opplevelser, holdninger, emosjoner, sanselige erfaringer, normgrunnlag, verdisystemer og individuelle og kollektive identiteter.» (Sak KM 11/13, s. 2). Her gjelder det å holde tungen rett i munnen og peile seg ut hva som prinsipielt skal drøftes. Utvalget har på flere områder vært ulydige og gått imot sitt eget mandat (ingen endringer av de politiske føringer som lå til grunn fra et samlet Storting. Dag Øistein Endsjø kaller utvalget «Statens ulydige museumsvoktere» i sin artikkel i Nytt Norsk Tidsskrift 2, 2013). Særlig viktig er flertallets forslag til endring av Grunnlovens § 2. I forlengelse av det forslaget om å fjerne det helt absurde, grunnlovsfestede forholdet mellom kongehuset og Den norske kirke (som kongen selv ønsket skulle bli stående). Utvalget har stort sett fulgt bestillingen i forhold til pengene («statens aktivt støttende tros- og livssynspolitikk»), men det er uansett spennende å lese forslagene til løsninger på fordeling av støtte. De gode mediasakene (f.eks. religiøs klesdrakt, vigselfrett og gravferd) er også spennende sett opp mot utvalgets førende prinsipper.

Hva vil alle forslagene bety for Den norske folkekirke? Mye vil endre seg om forslagene til utvalget blir fulgt, særlig i byene hvor mangfoldet er tydeligere og behovet for f.eks. livssynsbetjening på sykehus eller insitusjoner er større. Jeg tviler på at Den norske kirkes medlemmer ville merke mye til eventuelle endringer med det første. Kirken vil fremdeles være kulturbærer og sermonimester for de som ønsker å bruke den til det. I forlengelse av skillet mellom stat og kirke og forslagene fra utvalget er det kanskje større sannsynlighet for at endringene vil medføre en større frihet også for kirken? Vi er ikke lengre eiere av felleskulturen og fellesrommene, slik Eivind Skeie uttrykker det (*Åpent brev*, Vårt Land 21. januar 2013).

Det innebærer selvfølgelig forandring, men også nye muligheter.

Det livssynsåpne samfunn endrer ikke noens trospraksis. Det kommer i beste fall til å legge føringer for vilkårene en del har for å utfolde til tro, men dokumentet er ikke ment å være en inspirasjon til åndelig fordypning. De politiske føringene er ikke avhengig av en utfyllende fremstilling av det religiøse liv. Hvor store praktiske konsekvenser utredningen får gjenstår å se. Utvalget har valgt å gå ut over sitt mandatsområde på flere punkter. Det kommer utredningen styrket ut av. Men kulturministeren greide dessverre å ødelegge spenningen allerede etter overleveringen i januar. Hun torpederte umiddelbart flertallet i utvalget og deres forslag til endring i holdning til religiøse klesplagg. Et flertall på Stortinget har allerede bestemt seg for hvilken politikk som skal følges i dette spørsmålet. Da er det tvilsomt om andre forslag som bryter med den politiske konsensus på Stortinget får gjennomslag. Resultatet av utredningen blir forhåpentligvis en spennende debatt om tros- og livssynspolitikken her til lands. Og en grundig debatt om Den norske kirkes rolle i samfunnet - og ikke minst - egenforståelse som folkekirke. Fra majoritetskirkelig hold går det an å håpe på at de sårede følelsers tid er over og at de viktige ting kommer i fokus. Om *Det livssynsåpne samfunn* medfører store endringer på kort sikt i lovgivning og politiske vilkår er heller tvilsomt. Men det er et godt og viktig innspill på veien.

Steinar Ims

KYRKJA, FOLKET OG OPPDRAGET

Bidraget stod på trykk i Vårt Land mandag 15. april 2013. Nytt Norsk Kirkeblad har fått lov av forfatteren og av Vårt Land til å gjengi kronikken.

Edvard Hoem
Forfatter

Det er høgst opprørande når innstillinga frå Stålsett-utvalet ikkje inneheld eit ord om korleis kristenretten og kristen forkynning har påverka landet i sivilisatorisk retning.

Fleirtalet i Stålsett-utvalet vil omgjera den norske folkekyrkja til ei *religiøs forsamling* på lik linje- med alle andre trussamfunn. Kyrkja skal ikkje lenger vera ein samfunnsinstitusjon som forvaltar tusen år gamle åndelege verdier som eit overveldande fleirtal i folket deler.

Dersom kyrkja sjølv går med på ei slik omdefinering av si eiga rolle, vil dette vera ei avvising den tillitserklæringa som fleirtalet i det norske folket gir kyrkja, ved å halde fast på medlemskapet der. Stålsett-utvalet trekkjer deretter dramatiske, men logiske konklusjonar: Dersom ein fjernar- paragrafen

om den kristne- arven frå Grunnlova, vil det ikkje finnast nokogrunnlag for å gje den same arven plass i skulen.

OPPDRAGET.

Det er ein del av det evangeliske oppdraget til kyrkja å forvalte den kristne trustradisjonen og ta vare på dei kristne verdiane som svært mange menneske stadig står saman om. Kven andre enn den norske folkekyrkja kan forvalte den kristne kulturarven som gjennom tusen år har sett så djupe merke i litteraturen, kunsten og i språket til det norske folket?

Mangt har endra seg i Norge dei siste 30-40 åra, og nye landsmenn med annan religion utgjer eit markant innslag i mange lokalsamfunn, spesielt i dei store byane. Også eg vil at det skal rå full religiøs likestilling mellom alle borgarar og at ingen majoritet skal ha rett til å overstyre andre med sitt syn på kva om er den rette tru.

Men det er langt derifrå til å utvikle eit multi-religiøst prinsipp som vil hindre oss at ein kan formidle dei kristne tradisjonane som det moderne Norge er bygd på, og som har sett så sterkt preg på den demokratiske utviklinga og suvereniteten vår som folk.

OPPRØRANDE.

I 1814 spela kyrkja ei avgjerande rolle i den prosessen som gav oss Grunnlova. Det haugianske lekfolket sette i det 19. og det 20. hundreåret sitt uutslettelege stempel på demokratiseringa av samfunnet, stemmerettskampen, utviklinga av velferdsstaten og humaniseringa av rettsvesenet. Blant pionerane for kvinneleg stemmerett var det også kristne kvinner og menn som gjekk i fremste rekkje, i det dei ikkje fann grunnlag for at det skulle vera nokon skilnad på kvinne og mann, verken framfor statens institusjonar eller framfor Gud. Den første kvinna som vart vald som kommunestyremedlem i Norge, var den djupt truande føregangskvinna Ingeborg -Torstejnsson frå Elverum.

Derfor er det ikkje berre tendensiøst, men høgst opprørande når innstillinga frå Stålsett-utvalet ikkje inneheld eit einaste ord om korleis kristenretten og kristen- forkynning har vore med på å påverke det norske folket i sivilisatorisk retning. Det einaste innstillinga finn rom til, er ein katalog over dei overgrepa som statsmakter og prelatar gjennom tidene har utført i kristendommens namn. Innstillinga er kjemisk

fri for eit samfunnsperspektiv, der dei kristne verdiane og dei humanistiske verdiane har fått sin rette plass, og derfor må det for framtidige generasjonar bli heilt uforståeleg korleis Norge, med alle sine manglar, av mange blir oppfatta som eitt av dei mest demokratiske samfunn i verda.

Innstillinga avslører først og fremst at det er oppstått ein himmelropande avstand mellom ein livssynselite som utelukkande ser framtida i lys av at religion og trusspørsmål er ei personleg sak og at retten til religionsutøving må forsvarast som ein individuell rett. Innstillinga skal ha ros på eitt punkt: Den slår fast at religionen ikkje skal fordrivast frå det offentlege rommet, slik enkelte religionsfiendtlige røyster har tatt til orde for.

Men samfunnsperspektivet er gjort usynleg, enda sann kristendom ikkje er åndelege erklæringar, men omsorg, nestekjærleik, solidaritet og omtanke for dei svake. Den rolla som kyrkja spelar i mange norske lokalsamfunn, ved katastrofar og i gledesstunder, er gjort usynleg, enda vi nesten kvar dag blir påminte om kor viktig kyrkja er når ulykka rammar.

Det blir latterleggjort i media når kyrkjeministeren seier at «folk itte vil at noen skal ta kjerka frå dom». Men formuleringa stemmer hundre prosent med det inntrykket eg har frå hundrevis av reiser i Norge dei siste åra. I liv og død er den norske folkekyrkja ei kyrkje som det store fleirtalet er glad i og

vil ha band til. På kyrkjegardane kviler deira kjære, og der skal dei sjølv kvile ein gong.

UNDERTEKST.

Kristendommen er og skal enno i lang tid vera sjølve underteksten i det åndelege livet til det norske folket. Eit stort fleirtal av våre nye landsmenn ønskjer

at kristendommen framleis skal ha ein sentral plass i den offentlege samtalen og det offentlege rommet i Norge. Ved å stå inne for det som er vår tradisjon og våre åndelege røter kan vi møte dei med den respekt og toleranse som menneske, uavhengig av livssyn, fortener.

LIVSSYNSÅPNE SYKEHJEM!

Tros- og livssynstjeneste i offentlige institusjoner.

Olga Tvedt
Bymisjonsprest/rådgiver Aldring og Kultur
olga.tvedt@bymisjon.no

I 2012 døde 44 % av Norges befolkning i sykehjem. Ett tall som har vært stigende i de senere år pga. endringer i helsevesenet, som blant annet kortere liggetid og færre dødsfall i sykehus. Samtidig lever vi stadig lengre, og de fleste eldre bor i sitt eget hjem eller ulike typer eldre- og omsorgsboliger. I dag finnes også omsorgsboliger med heldøgns bemanning som Omsorg + i Oslo.

Dette betyr at det er de aller sykeste eldre og døende (ikke bare eldre) som bor i sykehjem. Ca. åtti prosent har en demensdiagnose med ulike grader av kognitiv svikt. Og de resterende tyve prosent er tungt pleietrengende pga. av kroniske sykdommer og/eller et svært sammensatt sykdomsbilde.

De siste årene har sykehjemmene fått beboere som tilhører andre religioner. Det gjelder hovedsakelig i de store byene. Men også tidligere, har vi hatt flere tros- og livssynsamfunn represen-

tert, selv om den store majoriteten har tilhørt den norske kirke.

Gjennomsnittlig har en sykehjemsbeboer, pasient er vel en riktigere betegnelse, 6-8 diagnoser, og gjennomsnittlig botid i sykehjem er ca. 2. år. Noen bor mye lenger enn to år, mens andre bor der bare noen uker. Disse kommer på sykehjem for å få pleie og omsorg i livets slutfase, og for å dø der. Men ingen er bare sine diagnoser. De alle fleste har mange gode dager også i livet siste fase og får en verdig død i våre sykehjem. Det store bilde er et annet en det som ofte tegnes i media. Dette må være bakteppet når vi skal snakke om tros- og livssynstjeneste i sykehjem. Etter 26 år som prest, og 24 av disse i hel- eller deltidsstilling som sykehjemsprest vil jeg se nærmer på NOU 2013: 1. Det livssyns åpne samfunn.

Jeg vil ha fokus på kapittel 15. Tros og livssynstjeneste i offentlige institusjoner, men vil innledningsvis si noe om kapittel. 9 Prinsipper for en helhetlig tros- og livssynspolitik, som er fundamentet for den øvrige utredningen.

KAPITTEL 9 PRINSIPPER FOR EN HELHETLIG TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKK.

Jeg har ingen problemer med å gi min tilslutning til de åtte prinsippene som helhet, men ser fort noen dilemmaer når de skal praktiseres i. (Skal de åtte prinsippene listes opp her, eller kommer de i andre innlegg/annet sted i bladet? Men først av alt gleder jeg meg over de mange aktive formuleringer som starter allerede med 9.1. *Tros og livssynsfriheten beskyttes for alle.* Utvalget tar utgangspunkt i menneskerettighets-konvensjonens definisjon av retten til religionsfrihet som *ikke bare å ha en overbevisning, men også som å gi uttrykk for den gjennom praksis og etterlevelse.* Og fortsetter: *Staten må også sikre at andre borgere ikke hindrer enkeltpersoner eller trossamfunn i å utøve sin religion. Samtidig understrekes det at enhver deltagelse i tros- og livssynspraksis må være frivillig – ingen må direkte eller indirekte tvinges til deltagelse i andres tros- og livssynspraksis. Tros- og livssynsfrihet innebærer også friheten til ikke å ha eller uttrykke en bestemt tro eller ta del i uttrykk for en slik tro. Det kan være forskjellige oppfatninger om hva som oppfattes som ufrivillig deltagelse.*

Vi kjenner til tidligere tiders uheldig praksis når det gjelder andakt og gudstjenestedeltagelse. Svært forenklet sagt var det nok en del sykehjemsbeboere som ufrivillig deltok. Men i dag er vi kanskje i motsatt grøft ved at det ikke tilrettelegges for de som virkelig ønsker

å delta og dermed fratras de muligheten for deltagelse. Dette gjelder faktisk mange som tilhører trosmajoriteten. Hva da med de som tilhører minoriteten, fra andre tros- og livssynssamfunn?

Er det ufrivillig deltagelse f. eks. om juleevangeliet leses på julaften? Langt fra alle sykehjem har gudstjeneste på julaften, og jeg kjenner til at ved mange sykehjem i Oslo leses ikke juleevangeliet og det synges heller ikke julesalmer. Noe mange beboere og pårørende har gitt uttrykk for at de savner. Hvor går skillet mellom religion og tradisjon/kultur? Hvem skal ta hensyn til hvem? Og hvordan skal vi håndtere balansen mellom 9.1 og 9.8. *Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.*

Mens de tre første prinsippene knyttes opp mot Norges folkerettslige forpliktelse, er de neste fire følger av at utvalget tilrår en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. Men her deler utvalget seg i et flertall og et mindretall. Mindretallet er prinsipielt uenig i at staten skal føre en aktiv og støttende tros- og livssynspolitik, mens flertallet vektlegger at en aktiv støttende tros- og livssynspolitik må gi seg utslag i økonomisk støtte til drift av tros- og livssynsamfunn og ivaretagelse av tros- og livssynsbehov i offentlige institusjoner. Noe jeg gir min fulle tilslutning til. Nettopp ordet behov er vesentlig i vår sammenheng, og jeg finner i 9.4 *Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis,*

en rekke argumenter som jeg tenker er viktige for å begrunne tros- og livssynstjenesten både generelt og ikke minst i sykehjem: *Tros- og livssynsamfunnene løfter fram spørsmål om mening i tilværelsen. Forvalter ritualer i viktige faser i livet. Tros- og livssyns-messige fellesskap gir mange identitet og tilhørighet og representerer en arena for å drøfte tro, tvil og etikk.* Vider finner vi positive formuleringer om tros- og livssynsamfunnes bidrag til arbeidet med grunnleggende fellesverdier i samfunnet som jeg tenker er særlig viktig med hensyn til sykehjem: *Menneskelivets ukrenkelighet, menneskets verdighet og ideen om at noe er hellig, er eksempler på begreper og verdier som har utviklet seg i en religiøs og/eller humanistisk tradisjon, og som danner grunnlag og motivasjon for sentrale fellesverdier som ivaretagelser av menneskerettigheter, demokrati og ansvar for fellesskapet.*

Jeg gir også min fulle tilslutning til 9.5. *Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får – i prinsipp og rimelig praksis – samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.* Likebehandling er i seg selv en konsekvens av valget om å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. Prinsippet er udiskutabelt, og vi må arbeide frem gode løsninger når det gjelder praksis. Beboernes behov og rettigheter må være utgangspunktet, og praksis er mulig ved god samhandling mellom sykehjemmene og de ulike tros- og livssynssamfunn. Men det kreves avklaring angående det

økonomiske.

I 9.6, *Statens aktive tros- og livssynspolitik må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling,* finner vi at alder er en av de ting man må ha fokus på med tanke på ikke-diskriminering: *Retten til ikke å bli diskriminert på grunn av kjønn, etnisitet, religion, hudfarge, seksuell orientering, funksjonsevne og alder er en viktig fellesverdi og en sentral del av menneskerettigheter.* Diskriminering på grunn av alder dessverre ikke et ukjent fenomen og har blitt et eget begrep, ageism.

KAPITTEL 15. TROS- OG LIVSSYNSTJENESTE I OFFENTLIGE INSTITUSJONER

I følge sitt mandat skulle utvalget vurdere hvilken plass religion og livssyn bør ha i offentlige institusjoner, blant annet med hensyn til religiøs og livssynsmessig betjening, tilgang til bønne/seremonirom, særlige krav til mat, klesdrakt osv.

Innledningsvis i kapittel 15 rettes et generelt fokus på religiøs betjening i offentlige institusjoner, og det fakta at den norske kirke pr i dag har hovedansvaret for denne betjeningen.

Fast ansatte institusjonsprestene har oppgaver knyttet til religiøs betjening, og har også en rolle som rådgivere i etiske og religiøse spørsmål ved mange institusjoner. Både i Forsvaret og ved enkelte sykehus har det vært ordninger og

prosjekter knyttet til religiøs betjening og til rettelegging for personer som tilhører andre tros- og livssynssamfunn. Det har vært en utvikling i retning av en bedre ivaretagelse av religiøse og livssynsmessige behov hos personer som ikke tilhører den norske kirke, og utvalget har vurdert om denne ordningen bør settes i system, og påskyndes gjennom statlig styring. Videre presiseres det at religiøse og livssynsmessige tjenester, aktiviteter og tilrettelegging er særlig viktig i døgninstitusjoner der personer på en eller annen måte er nødt til å være. Samt i krise-situasjoner, som ved ulykker, dødsfall og andre kriser, der mennesker er i en særlig sårbar situasjon.

Utvalget legger til grunn at aktiv tilretteleggelse for religiøs og livssynsmessig praksis kan ha stor betydning for den enkelte pasient, soldat, innsatt mv. Fordi disse kan *befinne seg i vanskelige og sårbare situasjoner, og ofte har stort behov for eksistensielle samtaler, åndelig støtte og utøvelse av religiøse ritualer*. Fordi personene befinner seg i døgninstitusjoner, må betjeningen og tilretteleggingen skje ved institusjonen. Også her deler utvalget seg i et flertall og et mindretall. ***Flertallet legger til grunn at tro og livssyn er så viktige deler av menneskers liv at det fortsatt bør være en del av virksomheten i de offentlige institusjoner.*** Noen steder ved fast tilstedeværelse av religiøse og livssynsmessig betjening, mens man ved mindre institusjoner kan finne praktis-

ke ordninger basert på tilkalling. Jeg er spent på hva dette vil bety for sykehjemmene som er små institusjoner i denne sammenheng. For personer med kognitiv svikt og nedsatt kommunikasjons-evne er gjenkjenning/tillit og kontinuitet helt avgjørende. Mindretallet mener at tros- og livssynsmessig betjening skal skje på samme måte som for resten av befolkningen. Det er de ulike tros- og livssynsamfunn som skal yte tjenester. Det inngås avtaler om organisering og praktisering av tjenesten med menigheten der institusjonene ligger samt med øvrige tros- og livssynsamfunn. Dette innebærer at prester som i dag er ansatt i institusjoner, må overføres til aktuelle menigheter.

I dagens sykehjemsprestetjeneste finner vi en kombinasjon av begge disse måter å organisere og praktisere tjenesten. Vanligvis er det den lokale menighets prester og diakoner som har ansvar for å betjene sykehjemmene. Men dette har vist seg å ikke være tilfredsstillende. Det er ikke nok ressurser til å dekke beboernes behov. I alle fall ikke i Oslo som har over 50 sykehjem med et stort antall beboere. Dette førte til at Oslo bispedømme i samarbeid med Oslo kommune fikk til en ordning med egne sykehjemsprester på 80-t. Finansieringen var lenge usikker, og selv om ordningen med årene har blitt noe utvidet, dekker den på langt nær alle sykehjemmene i Oslo. Tilsvarende ordning finnes også i Bergen og Stavanger i mindre målestokk. Trondheim har hatt en slik ord-

ning, men lagt den ned. I noen byer kombineres prestetjeneste ved ulike institusjoner som sykehus, fengsel og sykehjem. De store endringer i beboergruppen må også tas med i begrunnelsen for sykehjemsprestetjenesten. Menigheter og diakonale stiftelser/organisasjoner har lang historie når det gjelder sykehjemsdrift, og tilsvarende lang tradisjon med at prester og diakoner har holdt andakter og gudstjenester og samt utøvd sjelesorg og samtaler med beboerne i sykehjem. Men dette er en helt annen oppgave i dag enn tidligere med en så stor andel beboere som har demens-sykdommer og dermed stiller andre krav til kommunikasjon, kontinuitet og tverrfaglig arbeid. Sykehjem blir med rette kalt b-sykehus.

Utvalget understreker at **en aktiv tilrettelegging for alles tro- og livssyn** vil kreve et større mangfold i de religiøse og livssynsmessige tjenestene fordi brukerne av offentlige institusjoner i dag har en mer sammensatt religiøs og livssynsmessig tilhørighet enn den gang dagens ordninger for ble etablert. Samtidig mener utvalget det er viktig å bevare den kompetansen som er bygd opp ved **institusjonenes prestetjeneste**. *Det er avgjørende kunnskaper og erfaringer i sjelesorg og annen religiøs betjening som ikke må gå tapt, men som må føres videre i en ny tros- og livssynstjeneste.* Disse endringene krever også økt kunnskap blant personalet ved de ulike offentlige institusjonene om religiøse ritualer, plikter og tradisjoner.

I tillegg til nødvendige praktiske endringer i rutiner, utstyr mv. Tros- og livssynsbetjeningen må ses i sammenheng med den øvrige virksomheten ved den enkelte institusjon

Etter denne generelle innledningen gjennomgår utvalget dagens situasjon i fengsler, Forsvaret, offentlige sykehus, andre døgnbaserte helse og omsorgstjenester, skoler og høyere utdanningsinstitusjoner og kriseberedskapen i egne avsnitt. Hvert avsnitt har en gjennomgang av dagens situasjon, og ser deretter mot andre land, før man kommer med vurderinger og anbefalinger.

15.6 ANDRE DØGNBASERTE HELSE OG OMSORGSTJENESTER

Jeg vil her se nærmere på sykehjem som drøftes under punktet andre døgnbaserte helse og omsorgstjenester. Min erfaring er at sykehjem i mange sammenhenger er stemoderlig behandlet i forhold til sykehus både i kirke og helsevesen. Slik også i denne NOU `en der sykehjem drøftes på under en side i et dokument på 462 sider. Og der man ikke ser til praksis i andre land når det gjelder sykehjem, slik man gjør for de andre institusjonene. Dette finner jeg mangelfullt jfr. den innledende beskrivelsen av dagens sykehjemsbeboere. Bare i Oslo er der over 50 sykehjem med svært syke og døende mennesker. Flere av disse har ingen fast prestetjeneste, og en minimal tros- og livssynsmessig betjening. Dette gjelder både trosmajoriteten og trosminoritetene.

I 2009 kom et rundskriv fra Helse- og omsorgs-departementet, rundskriv I-6/2009, som understreker retten til egen tros- og livssynsutøvelse i den kommunal helse- og omsorgstjenesten. Blant annet skal *beboerne i sykehjem eller annen boform for heldøgns omsorg og pleie ha frihet til å leve i samsvar med sitt livssyn*. Her pålegges den kommunale helse- og omsorgstjenesten å legge til rette for den enkeltes praktisering av egen tro eller livssyn. Dette konkretiseres i mange viktige punkt: Kartlegge behov hos den enkelte, kontakt med tros- og livssynsamfunn, *mulighet og tilgang til samtaler om eksistensielle spørsmål og et mer aktivt ansvar for å sette seg in i livshistorien og for å sikre tilrettelegging av et omsorgstilbud der også kulturelle og åndelige behov blir ivaretatt i samsvar med den enkeltes ønske, bakgrunn og tilhørighet*. Helse og omsorgstjenesten inngår samarbeid med aktuelle tros- og livssynsorganisasjoner og den enkeltes sosiale nettverk, familie og lokalsamfunn. Rundskrivet inneholder også en viktig presisering av utviklingshemmedes rett til tros- og livssynsutøvelse, og bringer med dette videre føringer fra Stortingets helse- og omsorgskomite: *Mennesker med psykisk utviklingshemming eller som har nedsatt kommunikasjonsevne, har ikke samme mulighet til å formidle sine behov for tros- og livssynsutøvelse eller praktisere sin tro/sitt livssyn som andre uten bistand fra omsorgspersonell... det er tjenesteyter som sammen med tjenestemottager og hans/*

hennes nærmeste som har ansvar for å tilrettelegge for tros- og livssynsutøvelse. (Innst. S. nr.150 (2006-2007). Det er viktig å presisere at dette også gjelder personer med demenssykdommer som har nedsatt kommunikasjonsevne og trenger bistand både til å formidle sine behov og til å praktisere sin tro/sitt livssyn.

Utvalget har som tidligere nevnte en svært kortfattet beskrivelse av andre døgnbaserte helse og omsorgstjenester. Etter sykehjemmene kommer to linjer om institusjoner for behandling av psykiske lidelser, rusomsorg og rehabilitering, samt enkelt somatiske sykehus. Det vises til at staten blant annet gjennom de regionale helseforetakene inngår kontrakter med institusjoner, stiftelser og organisasjoner i ideell sektor og at mange av dem basert på et kristent verdigrunnlag. Og det sies ganske kort: *En del av disse institusjonene har egne prestetjenester.*

Om sykehjemmenes prestetjeneste sies følgende: *Det er i hovedsak Den norske kirke som gir prestetjenester ved de kommunale sykehjemmene. I tillegg er mange sykehjem eid/og eller drevet av menigheter, menighetseide stiftelser, ideelle og diakonale organisasjoner. Både de offentlige og ideelt drevne sykehjemmene kan ha tilknyttet faste sykehjemsprester som står for det kirkelige og religiøse tilbudet til beboerne.* Her burde det også vært tatt med at mange sykehjem i dag driftes av kommersielle aktører. Videre viser det til utred-

ningsrapporten "Livsfaseriter" (Plesner og Døvig 2009) der en undersøkelse av den religiøse tilretteleggelsen ved to av Oslos kommunale sykehjem blir presentert. (Stovnerskogen sykehjem og Grúnerløkka sykehjem ble valgt ut fordi de er lokalisert i etnisk relativt heterogene bydeler, men til tross for denne utvelgelsen var det relativt få minoriteter som var beboere på sykehjemmene.) Denne undersøkelsen viste et mangfold av religiøse behov hos beboerne, og særlig sentralt var behovet for religiøse ritualer ved avslutningen av livet. Videre gir denne rapporten informasjon om at sykehjemmene kartla beboernes trostilhørighet ved innflytting og ønsker om kontakt med kirke, tempel eller moske`. Det ble også nedtegnet eventuelle ønsker ved livets slutt. De ansatte ved sykehjemmene hadde bakgrunn fra mange forskjellige kulturer og trosretninger og hadde derfor mye kunnskap om religiøse riter og tilpasninger.

Etter denne svært kortfattede analysen av dagens situasjon, slår utvalget fast ***at tros- og livssynsfriheten gjelder for alle, også for beboere på sykehjem, mennesker med utviklingshemming, mennesker med demens og andre som har omsorgsbehov eller behov for personlig assistanse. Omsorgen skal ivareta hele mennesket, også åndelige og eksistensielle behov. Religiøst eller livssynsmessig arbeid overfor mennesker med spesielle omsorgsbehov eller behov for personlig assistanse krever imidler-***

tid stor varsomhet og kompetanse. Ut fra dette understreker utvalget kommunenes ansvar for å følge opp de føringen som framgår av rundskrivet om rett til egen tros- og livssyns-utøvelse (Helse og omsorgsdepartementet 2009), og nyttiggjør seg eksisterende veiledningsmateriale.

Til slutt vises det til at utviklingen av befolkningens tro- og livssynsmessige sammensetning over tid vil gjøre det nødvendig med en mer mangfoldig tros- og livssynstjeneste i enkelte kommuner, i noen av de større byene, som har egne sykehjemsprester. Og at dette vil blant annet innebære en mer åpen rekruttering av religiøst personell til denne typen stillinger, på linje med det utvalget foreslår for sykehusene.

Mitt spørsmål til dette blir følgende: hvem rekrutterer hvem til hvilke stillinger? Det finnes ingen systematisk tenkning over den tros- og livssynsmessige betjeningen av sykehjemmene. Det er økonomien som styrer, ikke behovene. Det er store forskjeller mellom kommuner (byer), det er forskjeller mellom bydelene i Oslo ut fra hvem som har fått tildelt en eller flere deltids sykehjems-prestestilling(er). Her er forskjeller i tenkning mellom de ulike drifterne, som medfører til del ganske ulik praksis fra sykehjem til sykehjem. Rundskrivet fra HOD er ikke godt nok kjent, i alle fall er ikke tjenesteyters plikt tilstrekkelig etterfulgt. Hva med alle de flotte formuleringene under prinsippdelen: spørsmål om mening,

identitet og tilhørighet, tro og tvil, verdighet og ukrenkelighet? Befinner ikke sykehjemsbeboerne seg i vanskelige og sårbare situasjoner, med stort behov for eksistensielle samtaler, åndelig støtte og utøvelse av religiøse ritualer? Den åndelige omsorgen som sykehjemsprestene utfører daglig, i tett samarbeid med øvrig personalet, for å gi helhetlig omsorg for at de aller sykeste og døende. Hvorfor er *nært forestående død* bare nevnt under sykehus, ikke under sykehjem der langt flere dør? Hvorfor sies det ikke noe om sykehjemsprestenes kompetanse? Sykehjemsprester har PKU og annen videreutdanning på linje med sykehusprestene. Og har både teoretisk og ikke minst mye erfaringskompetanse når det gjelder å betjene personer med demens.

Selvsagt skal også sykehjemsprestetjenesten utvides til å bli en mer mangfoldig tros- og livssynstjeneste. Sykehjemsprestene er allerede i dag viktige pådrivere i dette arbeidet og ønsker velkommen samtalepartnere

fra andre tros- og livssynstradisjoner inn i sykehjemmene slik det foreslås i prosjektrapporten "Samtalepartnere om tro og livssyn" fra Oslo universitetssykehus. – *"ikke som en erstatning for, men et supplement til den etablerte prestatetjenesten"*. Og økonomien må avklares. Utvalget understreker at i tilfeller der det etableres tros- og livssynsteam med frivillige ressurspersoner fra tros- og livssynssamfunnene, må disse sikres opplæring og gis et vederlag for sine tjenester. Målet må være det samme for sykehjemmene som for sykehusene: ***Målet må være å få etablert en tros- og livssynstjeneste som består av medarbeidere med forskjellig religiøs og livssynsmessig bakgrunn, som samarbeider om tros- og livssyns-betjeningen, inkludert samtaletilbud. Fordi majoriteten av den norske befolkningen fortsatt er medlem av Den norske kirke, vil de fleste ansatte i tros- og livssynstjenesten fortsatt ha tilknytning til denne kirken.***

ET KVEKERSYN...

... på *Det livssynsåpne samfunn (NOU 2013:1) om en helhetlig tros- og livssynspolitik*

Marit Kromberg
Adm.sek. for Venneses Samfunn Kvekerne
marit@kromberg.no

Venneses Samfunn Kvekerne har, så lenge noen kan huske, ønsket at Den norske kirke måtte få utvikle seg til et fritt trossamfunn, og at staten ikke skulle være knyttet til noe bestemt trossamfunn. Vi har også lenge ønsket at det måtte komme i gang et arbeid med å utvikle en livssynspolitik slik at vi fikk en debatt om hva forholdet bør være mellom staten og borgernes organisering i trossamfunn eller livssynsamfunn. Hva betyr det for fellesskapet at de troende og de livssynsbevisste organiserer seg i sunne, livskraftige organisasjoner? Hva skal vi legge i at staten fortsatt skal føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik, innenfor rammen av sentrale prinsipper i det norske samfunnet som demokrati, rettsstat og menneskerettighetene, samtidig som den tverrpolitiske kirkeforlikavtalen fra 2008 skal legges til grunn? Selv om vi ikke har problemer med utvalgets åtte grunnleggende prinsipper, ser vi at det er behov for videre tolkning og utdyping.

Historisk har forholdet mellom kvekersamfunnet og staten vært preget av konflikt. Kvekere ville ikke og vil fremdeles ikke betale skatt for en kirke vi ikke kan være medlemmer av. Så lenge skolen var konfesjonsbundet, ville vi heller ikke bruke den eller betale for den. Vi har et pasifistisk grunnsyn, og ønsker å arbeide for ikkevoldelige metoder til konfliktløsning. Derfor arbeider vi også for retten til praktisk og økonomisk militærnektning. Vi vil gjerne betale for at Norge skal kunne gjøre en reell, praktisk, ikkevoldelig innsats i konfliktområder, men vi vil ikke betale for jagerfly- og våpenkjøp som skal slåss på våre vegne. For oss er det derfor ikke nok å være takknemlig for «tilskuddsordninger» til drift av trossamfunn eller fredsorganisasjoner. Vi ønsker å få aksept for at våre skattepenger skal brukes til noe vi selv kan stå for, med klar samvittighet. For oss handler det derfor ikke om snillistisk likebehandling, men om arbeid for å finne fram til ordninger som respekterer samvittighetsfriheten.

Vi slutter oss til forslaget om at det utarbeides en ny felles lov om finansiering av tros- og livssynsamfunn, men

her er det mange spørsmål som ikke er tilstrekkelig drøftet. Ikke alle trossamfunn er hierarkiske med ansatte religiøse ledere. Kvekersamfunnet praktiserer «det allmenne prestedømme» og ansetter f.eks. ikke prester eller seremonimestre. Men for å kunne delta i dialog og samarbeid med andre tros- og livssynsorganisasjoner trenger vi ordninger som gir medlemmer rett til å ta permisjon uten lønn for å kunne delta i møter i arbeidstiden.

Det er altså ikke tilstrekkelig å sørge for at tros- eller livssynssamfunn får et par fridager for å praktisere helligdager. Vi har erfart at forholdene er de samme også i andre trossamfunn. Imamer er viktige i moskeen, men deres rolle i dialog og samarbeid kan ikke helt sammenliknes med prestens. Muslimer praktiserer også det allmenne prestedømme. Skal erfaringene i den norske dialogen nødvendiggjøre en utvidelse av imamenes rolle og på sikt føre til en umyndiggjøring av legfolket?

Hvis vi tror og mener at tros- og livssynspolitikken har betydning i forhold til integreringen - at debatt og dialog er viktig - da blir dette med rett til å ta fri og økonomi til å kompensere for dialogarbeid i arbeidstiden særdeles viktig.

Skal alle ha tilgang til bønnerom/stillerom i offentlige institusjoner? Det er paradisk at det skal være full anledning til røykepauser, men ikke til bønnepauser. At det kan etableres røykerom eller røykekiosker utendørs, men ikke bønnerom/stillerom. Samfunnet er plaget

av støyforurensing. Det bør være et allment mentalhygienisk krav om rom for stillhet - med aktiv støyskjerming, og i tillegg bør rommene ha skap for oppbevaring av viktige hjelpemidler for at ulike troende kan forrette sine private bønner der - alene eller sammen med noen få andre.

Den tverrpolitiske kirkeforliksavtalen fra 2008 skal altså legges til grunn. Den norske kirkes rolle som folkekirke tas for gitt, og i følge kirkens egen visjon skal den være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Denne kirken tar mål av seg til å være åpen også for alle dem som ikke deler dens egen bekjennelse. For noen av oss er dette et problem. Vi føler oss simpelthen ikke trygge på at en prest som står under biskopens tilsyn, forpliktet til å være trofast mot kirkens bekjennelse og resten av visjonen, kan være en sjelesørger for annerledes troende i en eksistensielt krevende situasjon. Stålsett-utvalget har tatt dette på alvor, og foreslår at storsamfunnet skal sørge for tilgjengelige og egnede samtalepartnere i offentlige institusjoner som f.eks. sykehus.

Det er ikke så mange kvekere i Norge, og vi finner det derfor ikke rimelig å kreve at storsamfunnet skal sørge for tilgjengelige og egnede samtalepartnere i helseinstitusjoner hver gang en kveker kunne ha behov for det. Men prinsipielt mener vi det er vesentlig at pasienter og pårørende kan få tilgang til samtalepartnere fra den tro

eller det livssyn de velger selv, og gjerne fra en kultur- eller språkbakgrunn de er hjemme i. Stort sett er liggetiden så kort i sykehus at behovet kanskje ikke oppleves så akutt hele tiden, med det er annerledes ved dødsfall eller om det skulle oppstå konflikter knyttet til behandlingen. I alders- og sykehjem er også situasjonen en helt annen, med lange opphold på slutten av livet.

Skal et slikt tilbud fungere godt må det stilles krav til egnethet, herunder også til tilsyn og veiledning, rimeligvis også til opplæring, og i denne sammenheng trengs mer erfaring og utprøving. Her vil pilotprosjektet ved Oslo Universitetssykehus gi verdifull erfaring. Dessverre ser det ut til at enkelte sykehusprester i østlandsområdet føler seg truet av prosjektet, mens dette ikke er tilfelle i Trondheim og Tromsø.

Siden mange trossamfunn, som kvekerne, ikke ansetter prester eller sjelsørgere, bør finansieringsordningen ta høyde for at enkelte medmennesker kan behøve permisjon uten lønn for å kunne utøve religiøse omsorgsoppgaver.

Utvalget har problematisert barns tros- og livssynsfrihet opp mot «plikten» til trosopplæring. Dette er et alvorlig problem for mange, sterkest har jeg hørt det fra human-etikere. I virkeligheten er det neppe mulig for en som har et bevisst forhold til egen tro eller eget livssyn å unnlate å «påvirke» barn og unge som de kommer i berøring med, egne eller andres. St. Franciskus

skal ha sagt: *Forkynn uavlatelig, om nødvendig med ord.* Kvekere sier: *La livet tale.* Livene våre taler - hele tiden! Da er det bedre å snakke om det slik at det blir mulig for barn å stille spørsmål eller være uenige. Trosopplæringen er kanskje mest viktig i forhold til at barn og unge lærer om betydningen av fellesskap og det å samtale med andre om tro, livssyn, overbevisning og samvittighet. Noen barn har en religiøs legning. De har behov for å finne et fellesskap der de kan få gi uttrykk for sin åndelige tilhørighet. Andre barn har ingen slik legning. Dette har ikke alltid noe å gjøre med hvilket trossamfunn barnet har vokst opp i. Det som er viktig, er at barnets egne ønsker respekteres, og det bør ikke settes strenge aldersgrenser for barns innmelding/utmelding.

Jeg kunne kommentere mange av de andre forslagene i NOUen. Men jeg har valgt ut disse fem områdene: synspunkter på og krav til tilskuddsordninger, statens livssynspolitik som viktig for dialog og integrering, åpenhet for at ulike troende kan praktisere sin tro i det offentlige, behovet for samtalepartnere for livssynsbetjening i offentlige institusjoner for mennesker som ikke er komfortable med folkekirkenes prester, og trosopplæring for barn. Jeg har ønsket å presentere mitt syn - gi et kvekerperspektiv. Kvekere har stort sett gledet seg over Stålsett-utvalgets konklusjoner, og vi har sett fram til dialogen rundt høringsprosessen. Men vi er blitt både forskrekket og opprørt over

visse utspill i pressen. Noen av debat-
tantene setter uten videre likhetstegn
mellom Kirken og den norske, luther-
ske folkekirken, for dem er kristendom
lik lutherdom lik norskhet. Kvekere er
gjennom vår snart 200 år lange eksis-
tens i Norge, blitt vant til at kirken an-
tar at alt som ikke er luthersk, under-
graver den nasjonale identiteten. Det er
ikke uten grunn av Ingunn Folkestad
Breisteins doktorgradsarbeid heter:
Har staten bedre borgere?

Dette gjør vondt på to måter. Det er
for det første alltid ubehagelig å føle seg
som mistenkt, som kjettersk, og som
unorsk! selv om biskopenes sanksjons-
muligheter nå stort sett er redusert fra

1800-tallets rettslige og økonomiske
virkemidler til avispolemikker og mis-
tenkeligjørelse. Men for det andre gir
disse angrepene grunn til bekymring
for folkekirken framtid. Vi ville gjerne
samarbeide som likeverdige med et fritt
trossamfunn som får anledning til å ta
seg selv på alvor, og ikke skal være både
det ene (bekjennende og misjonerende)
og det motsatte (åpen og altfavnende).
Det som springer frem i debatten er
nok en gang bombastiske holdninger
og frykt for å miste makt og privilegier.
Forstår ikke de argeste motstanderne av
Stålsett-utvalget at de diskrediterer sin
egen kirke?

DIALOGENS Plass I DET LIVSSYNÅPNE SAMFUNN

«Jeg ville ikke vært her i dag, om det ikke var for troen min. Og jeg ville heller ikke vært her i dag, om det ikke hadde vært for mennesker av annen tro»

(John Lewis, borgerrettighetsforkjemper i møte med STL, september 2011)

Lise Tørnby
Daglig leder, Tro og livssyn
lise@trooglivssyn.no

Den pågående tros- og livssynsdialogen i Norge vies betydelig oppmerksomhet i rapporten «Det livssynsåpne samfunn», NOU 2013:1. Utredningen anerkjenner det dialogiske fundament som Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) representerer i landet vårt. Det er av betydning for vårt videre arbeid. Navnet «Det livssynsåpne samfunn» viser dessuten vei inn i fremtiden. Den tar på alvor at Norge ikke lenger har en homogen religiøs kultur. Likebehandling fremholdes som et overordnet prinsipp for tros- og livssynspolitikken. Det er viktig og nødvendig, samtidig som det utfordrer.

KONFLIKTFOREBYGGENDE DIALOG I ET PLURALISTISK SAMFUNN?

Det norske samfunn er i dag preget av religiøst mangfold, og i større grad ulikhet i bakgrunn og kultur, enn for bare

en generasjon siden. I Oslo er kun 56,3 prosent av befolkningen medlemmer av Den norske kirke (KIFO-tall 1.1.2012). På landsbasis er tallet 77 prosent. Økningen av medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke utfordrer samfunnet til å se gamle problemstillinger med nye øyne. Det gjør langt på vei NOU 2013:1 når den så tydelig understreker at samfunnet må åpne opp og tilrettelegge for ulike synlige trosuttrykk, minoriteter og majoriteter, sekulære og religiøse trospraksiser.

I takt med det økende kulturelle mangfoldet i samfunnet utfordres også vår dialogiske vilje og evne. I vår tid er dialog tidvis blitt et omstridt begrep. Mens noen, kanskje ukritisk, appellerer til dialog hver gang problemer og spenninger knyttet til det nye flerkulturelle samfunnet oppstår, frykter andre at dialogen i praksis vil innebære et knefall for fremmede verdier og praksiser som står i strid med grunnleggende vestlige verdier. De stempler derfor dialogforkjemperne som naive, eller i verste fall farlige.

I bakgrunnen av denne diskusjonen har det siden 1980-tallet foregått en dialog mellom ulike grupper, der særlig dialogen mellom ulike tros- og livssynsamfunn har spilt en viktig brobyggende rolle. Religions- og livssynsdialogen skiller seg fra andre typer dialog ved at aktørene i den aktuelle situasjonen opplever seg som representanter for en tro eller et livssyn. Den skiller seg fra andre former for religionsmøter, ved at den er preget av respekt og likeverd og at aktørene ikke sikter mot å vinne makt over den andre, eller overbevise den andre til å skifte trosstandpunkt. Til dialog i streng forstand hører det også at deltakerne viser vilje til å lytte og forstå den andre og åpenhet for selv å bli forandret i møtet (Hauglin 2010).

Rapporten «Det livssyns åpne samfunn» fremhever at den brede tros- og livssynsdialogen i Norge i dag først og fremst er organisert gjennom STL. Gjennom opprettelsen av Samarbeidsrådet fikk tros- og livssyns-Norge et dialogisk fundament som er særegent i internasjonal sammenheng. Kontakten STL har etablert og opprettholder legger grunnlag for at uenigheter på tros- og livssynsfeltet diskuteres på en forholdsvis konstruktiv måte i den norske samfunnsdebatten, ettersom alle aktører er representert og treffes jevnlig gjennom STLs ulike organ. En slik møteplass ser ut til å ha bidratt til at forholdet på dette området er preget av langt færre konflikter i Norge enn i mange andre land.

HARMONISERENDE DIALOG FOR DE NAIVE?

På samme måte som NOU 2013:1 er også STL opptatt av at tros- og livssynsdialogen ikke må bli for harmoniserende. Da STLs rådsrepresentanter var samlet i mai 2013 avholdt vi en dialog om hva som kjennetegner STL-dialogen.

Flere av rådsrepresentantene er opptatt av at man i STL fortsetter å møtes og være i kontakt, selv om man ikke er enige. En av rådsrepresentantene formulerer dette slik: *«I STL snakker vi sammen, ansikt til ansikt – også når vi er uenige. Dialog handler om å utfordre hverandre og ikke bare om å snakke sammen om det vi er enige om. Vi kan være enige om å være uenige. Det å finne former for å snakke om de tingene vi er reelt uenige i er viktig.»*

En annen rådsrepresentant beskrev STL-dialogen slik: *«STL består av mennesker fra ulike tradisjoner, med helt ulike tenkesett. Det utfordrer de faste tankebanene våre. Noen ganger trenger vi ekstra hjelp for å forstå de andres tradisjoner og bakgrunn. Vi må alltid gi rom for denne ekstra runden i STL. Det er viktig.»*

Så til spørsmålet om dialogen er for de naive. Jeg tror ikke det. Vi erfarer at mennesker som møtes til dialog over tid bygger relasjoner og vennskap. Det gjelder også i STLs religions- og livssynslederforum, en møteplass for de øverste religions- og livssynslederne i Norge. Når de møtes reflekterer de over utfordringer og muligheter forbundet med det å være «åndelige» ledere i Norge. I

min rolle som en av to tilretteleggere for forumet, erfarer jeg hvordan deltagerne utvikler gode, personlige relasjoner ved å føre samtaler ut fra dialogiske prinsipper.

Da Jonas Gahr Støre besøkte lederforumet i 2010 uttrykte han fascinasjon over den tillitsfulle kommunikasjonen mellom deltagerne. Han pekte også på betydningen av dialog mellom religiøse og politiske ledere. En av deltagerne i lederforumet forstår betydningen av dialogiske samtaler mellom «åndelige» ledere slik: «*Vi er først og fremst mennesker. Deretter er vi jøder, kristne, muslimer eller hinduer. Jeg tror det skal og må være vårt felles utgangspunkt. Jeg tror det kan være «redningen» for vår generasjon, at vi først og fremst tar utgangspunkt i mennesket, dets liv og dets behov. Så kommer Gud og det gudommelige.»*

DIALOGISKE PRINSIPP FOR FREMTIDENS

LIVSSYNSÅPNE SAMFUNN

Som dialogorganisasjon søker STL å skape større bevissthet om hva dialog er i samfunnet og vise dette gjennom hvordan STL arbeider og opptrer. I tråd med dette har STL utviklet en egen dialogveileder og en dialogplakat som består av ni dialogprinsipper (www.trooglivssyn.no.) Helge Svare, filosof og forsker tilknyttet Arbeidsforskningsinstituttet ledet dette arbeidet. Sentralt i de ni prinsippene er viljen til å åpne opp og la seg berøre. Det å lytte og forsøke å forstå den andre er også avgjørende vik-

tig. Plakaten finnes i sin helhet i NOU 2013:1, og fremholdes som et viktig utviklingsarbeid på dialogfeltet i Norge.

Et underliggende premiss for de ni dialogprinsippene er, i følge Svare, at en samtale bare blir en ekte dialog når partene går inn for det. I en konflikt er det mulig å innta en ensidig dialogisk holdning i håp om at dette smitter over på de andre. Men ekte dialog oppstår bare når alle spiller med. Det betyr at man ikke kan bestemme på vegne av andre å bruke dialog for å løse et problem. Dialogen krever frivillig og oppriktig oppslutning fra parter som har en felles idé om hva man ønsker å oppnå sammen. En samtale som fremstilles som en dialog behøver ikke alltid å være det, dersom for eksempel en av partene har en skjult agenda. Greier man derimot å skape en ekte dialog, åpnes det en mulighet for at alle vil gå styrket ut (Svare 2011).

Tros- og livssynsdialogen gir mulighet for ekte dialog. Alternativet til dialog er monolog og ikke-kontakt. Det kan være farlig. I STL har vi som «klasseregul» at vi må tåle hverandres ulikheter og være nysgjerrig på hverandres tro og fortolkningsverden. En slik gylden regel burde være en viktig rettesnor for alle borgere i det livssyns åpne samfunnet.

Litteratur:

- Hauglin, O. (2010). *Dialogens hus, en mulighetsstudie*. STL-rapport 2010
Svare, H. (2011). *Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn som dialogorganisasjon*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet. AFI-rapport 2011:2.

FORTSATT KIRKELIG GRAVPLASSFORVALTNING?

Øystein Dahle
Avdelingsleder, KA
oystein.dahle@ka.no

Stålsettutvalget vil avvikle ordningen med kirkelig ansvar for gravplassforvaltningen. Dette forslaget utfordrer Den norske kirke som majoritetskirke til å gjennomtenke sin samfunnsrolle i et flerreligiøs virkelighet. Kan en offentlig velferdsoppgave utføres av et trossamfunn? Og er det en kirkelig oppgave å forvalte gravplassene?

TRADISJON UNDER PRESS

De fleste gravplassene ligger ved en kirke i Norge. Dette sier mye om den historiske nærheten mellom gravferdsseremonien inne i kirkerommet og gravleggingen som har skjedd utenfor på det som oftest blir kalt kirkegården. De kristne gravskikkene har praktisk talt vært enerådende i vårt land siden kristendommen ble innført. Det har også vært en organisatorisk nærhet; helt siden middelalderen har kirkene og kirkegårdene vært sett under ett og i all hovedsak underlagt samme forvaltning og økonomiske ordninger. Det var først i noen av de større byene på 1900-tallet at det utviklet seg en egen gravplassforvaltning som ikke var direkte knyttet til kirkens øvrige virksomhet. På

tross av kirkelig forvaltning har gravplassene utviklet seg som et felles gravsted på tvers av tro og livssyn. Adskilte gravplasser for ulike grupper har lite tradisjon i Norge.

Et skille i forvaltningen av kirkebygget og kirkegården ble et mer aktuelt spørsmål når den kristne enhetskulturen ble mindre dominerende. Siden Sivertsen-utvalget i 1975 har flere offentlige og kirkelige utredninger foreslått at gravplassforvaltningen skulle skilles ut fra kirkens øvrige virksomhet og i stedet legges til kommunen. I alle høringer har det vært et tydelig mønster; Utredninger og sentrale instanser har i hovedsak gått inn for at Den norske kirke skal oppgi sitt ansvar for kirkegårdsforvaltningen. I lokale kirkelige instanser er det stort flertall for fortsatt kirkelig ansvar for kirkegårdene. Kommunene har vært delt omtrent på midten. Fagforeningene har hatt noe ulik oppfatning. Presteforeningen har hatt ulik oppfatning i de ulike høringene. Svarene fra PF er dekkende for det jeg oppfatter som en ambivalent holdning til kirkelig gravferdsansvar hos mange sentrale instanser i Den norske kirke.

PRINSIPPER VS TRADISJON?

Spørsmålet om kommunalt eller kirkelig

ansvar for kirkegårdsforvaltningen kan beskrives som et valg mellom å vektlegge en prinsipiell tenkning om kirkens rolle - opp mot argumenter basert mer på tradisjon og pragmatisme. Det prinsipielle argumentet ble understreket allerede i 1975 i Sivertsen-utvalget utredning om stat og kirke, som bl.a. sa: *"Siden gravlundene er for alle uansett religion og livssyn, er det prinsipielt rett at kommunen og ikke et kirkesamfunn er den ansvarlige for anlegg og vedlikehold av gravlundene."*

Tradisjonsargumentet ble lagt vekt på da statsråd Gudmund Hernes i 1996 bl.a. skrev i lovproposisjon om gravferdsloven: *"På grunnlag av høringen må en gå ut fra at det i mange kommuner og lokalsamfunn vil bli oppfattet som unaturlig, unødvendig og uforståelig å endre godt fungerende og tradisjonsfestede ordninger for kirkegårdens forvaltning."*

Fra statens siden er det derfor nødvendig å ta stilling til om den offentlige gravplassforvaltningen kan forvaltes av ett kirkesamfunn. Spørsmålet reises på nytt av utvalget som har utredet den offentlige tros- og livssynspolitikken (Stålsettutvalget). Utvalget vektlegger prinsippet om likebehandling av alle trossamfunn, og konklusjonen blir da at ett trossamfunn ikke kan utføre et offentlig velferdstilbud. De foreslår derfor at den offentlige gravferdsforvaltningen skal overføres fra fellesrådene i Den norske kirke til kommunene. Stålsettutvalget bekrefter at Den norske kirke har utført sitt gravferdsansvar på en god måte, også overfor de med annen tro eller livssyn. I

utredningen framkommer ingen kritikk av at kirken misbruker sin gravferdsmyndighet overfor de som har annen tro eller livssyn. Utvalgets konklusjon er likevel at dagens ordning med kirkelig fellesråd som lokal gravferdsmyndighet ikke kan videreføres - av prinsipielle grunner. Utvalget mener at innbyggerne må møte en kommunal instans ved spørsmål om gravlegging for å sikre likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn.

KIRKELIG TILHØRIGHET SOM HANDICAP ELLER RESSURS

Jeg vil problematisere premissen om at denne saken handler om prinsipper opp mot tradisjon. Det er grunner til å betvile forutsetning om at kirkens livssynsmessige forankring er et hinder i møte for å utføre offentlige tjenester i et livssynsmangfoldig samfunn. Kirken kan som representant for det sivile samfunn yte et offentlig velferdstilbud på et område der de har spesielle forutsetninger. Kirken representerer stor kompetanse i å håndtere sorg, kriser og død. Og i brukerundersøkelser scorer Den norske kirke høyt når det gjelder å møte folk med respekt på området gravferd. Jeg mener at en offentlig tjeneste kan leveres av kirken så lenge det offentlige fastsetter innholdet i det offentlige tilbudet, og kirken behandler alle pårørende likeverdig og yter et likeverdig tilbud. Dette har paralleller til f.eks. diakonale institusjoner som gir offentlige helse- og sosialtjenester for hele befolkningen. Stålsettutvalgets manglende tillit til livssynsbasert virksomhet kan ramme

en rekke livssynsbaserte tilbydere av offentlige velferdstjenester, og utforder på denne mpten utredningens bærende idé om et livssynsåpent samfunn.

Gravplassforvaltningens kirkelige forankring bør ikke vurderes som et handikap i møte med økende livssynsmangfold. Kirkens kompetanse og tradisjon kan være en ressurs for å gi et verdig tilbud for alle. I tillegg kan kirkens gravferdsforvaltning fungere som et praktisk og stille dialogarbeidet som viser vei til en mer nyansert fortelling om å leve sammen i livssynsmangfold. Kirkelig gravferdsforvaltning kan vise at "nøytralitet" ikke alltid er svaret for å skape livssynsåpenhet. Jeg tror at vi kan vise at et område der «tro møter tro» vil resultatet kunne bli dialog og gjensidighet, ikke spenning og konflikt.

Tradisjonen med kirkelig gravferdsansvar gir ikke grunnlag for at Den norske kirken på noen måte kan «kreve» videreføring av dagens praksis. Gravferdsforvaltningen er et offentlig velferdstilbud der Stortinget fastsetter lovverket og tar stilling til hvordan det skal organiseres. Den norske kirke kan imidlertid tilby seg å utføre gravferdsarbeidet som et offentlig tilbud for alle, og så må Stortinget ta stilling til om de kan ha tillitt til kirkens tjenester på dette området.

ER GRAVPLASSFORVALTNING EN KIRKELIG OPPGAVE?

Selv om jeg mener det er gode argumenter for å forsvare holdbarheten for kirkelig gravplassforvaltning, så er det likevel

nødvendig å drøfte fra et kirkelig ståsted om dette er en kirkelig oppgave. Her savner jeg en bredere kirkelig og ekklesiologisk refleksjon! Jeg vil antyde noen premisser som ligger til grunn for min støtte til fortsatt kirkelig gravplassforvaltning:

1. Kirkelige gravferdsremonier, sjellesorg og andre kirkelige tjenester overfor kirkens medlemmer er en kirkelig primær oppgave som skal prioriteres - helt uavhengig av organisering av gravplassforvaltningen.

2. Gravplassforvaltning er noe langt mer enn et spørsmål om «hygiene og gartnerfag». Gravplassene som «sorgens hage» er arena for ritualer og tradisjoner, og gravplassforvaltningen møter folk i en sårbar og krevende situasjon som krever holdninger, innsikt og klokskap. Kirkens spisskompetanse på sorg og død bør bl.a. føre til at kirken er talsperson for en gravplassforvaltning som vektlegger respekt og verdighet, og som forstår og bekrefter gravplassen egenart.

3. For å sikre verdig gravlegging og gravplasser for alle er det ønskelig å videreføre ordningen med et offentlig gravplassstilbud. Etter min mening er det også ønskelig å videreføre de fellesskapsverdiene som gravlegging på felles gravplasser representerer. Det er derfor ikke ønskelig med en «privatisering» av gravplassforvaltningen på en måte som gjør at vi får klassedelte og/eller religionsdelte gravplasser.

4. Gravplassforvaltning er ingen spesifikke kirkelig oppgave som kirken selv må utføre. Kommunal gravferdsforvalt-

ning er ikke mindreverdig fra et kirkelig ståsted.

5. I tillegg til kirkens grunnleggende oppgaver kan den ut fra tradisjon og kontekst ha ulike roller og oppgaver overfor ulike deler av befolkningen som en del av et mer allmennt samfunnsoppdrag. Dette kan f.eks. være innenfor områdene kultur, helse, menneskerettigheter, demokrati, kulturminner, naturvern o.s.v. Gravplassforvaltning kan være en slik samfunnsoppgave som kirken kan påta seg ansvaret for.

6. Som majoritetskirke har Den norske kirke et særlig ansvar for å sikre religionsfrihet og likeverdig behandling av bl.a. alle tro- og livssynsminoriteter. Dette stiller bl.a. særlige krav til kirken når den utfører en allmenn samfunnsoppgaver. I denne rollen skal ikke kirken opptre som trossamfunn eller som verende medlemsorganisasjon. Uten bred tillit hos representanter fra andre tros- og livssynsamfunn kan den vanskelig utføre dette arbeidet.

7. Det er ikke truende for kirkens identitet at den utfører samfunnsoppgaver som krever andre roller og spilleregler enn det som gjelder for kirkens primær- oppgaver.

KULTUR OG HOLDNINGER OMVERDIGHET

Min konklusjon er derfor at det er en kirkelig oppgave å arbeide for at samfunnet har et verdig gravplasztilbud for alle. Så er

det et mer et hensiktssmessighets spørsmål om dette utføres av kirke, kommune, stat eller andre instanser. En vurdering av dagens situasjon viser en sterk tradisjon og stor tillit til kirkelig gravplassforvaltning. Den kompetanse og kultur som er opparbeidet i den lokale kirke på dette området er skjør, og store omlegginger kan medføre risiko for tap av kompetanse og betydelige omstillingskostnader. Det skal være tungtveidene grunner som gjør det nødvendig å utsette disse virksomhetene for drastiske endringer.

Gravplassene har nesten uten konflikt gjennomført en stille tilpasning til et flerkulturelt samfunn. Dagens gravplassforvaltninger har vist evne til møte nye utfordringer på en måte som kan være forbilde for andre sektorer av samfunnet. Ståsettutvalget reflekterer ikke over hvorfor den lokale kirkelige gravplassforvaltning har taklet en såpass krevende tilpassningsprosess med gjennomgående knappe ressurser. Vi mener at dette bl.a. handler om en kultur og verdier i sektoren som har gjort at kirken har kommet i møte bredden av de menneskelige og praktiske behov døden fører med seg. Her har de tilsatte på gravplassen lært mye av prestenes måte å møte de sørgende på. Og nå har de som arbeider på gravplassene mye å lære bort til resten av kirka bl.a. når det gjelder verdighet og respekt i møte med mennesker med ulikt tros- og livssynsmessig ståsted.

ANDRES TEKSTER I VÅRE GUDSTJENESTER

– *det livssynsåpne samfunn og gudstjenester i Den norske kirke*

Bodil Slørdahl

Sokneprest i Nidaros og Vår Frue, Trondheim
bodil.slordal@nidarosdomen.no

Som prest er jeg opptatt av at gudstjenester skal berøre, gi mening og hjelp til livstolkning for dagens mennesker. I vårt livssynsåpne samfunn er de andre tros- og livssynssamfunnenes tekster, deres tradisjoner og livstolkning, en del av konteksten og referansen i samfunnet vi lever i og deler. Jeg syns det derfor er relevant i noen gudstjenester å hente impulser fra og la oss inspirere direkte av de andres tekster og tradisjoner og deres egne tolkninger av dem.

Min referanse i dette korte notatet er to konkrete gudstjenester hvor andres hellige tekster er lest i en kristen gudstjeneste. Den første er en skolegudstjeneste før jul i Ellingsrud kirke, hvor tekster om Jesus fra Koranen ble lest (Vogl, NNK 3/2011 s. 58). Den andre er en høymesse jeg selv ledet i Nidaros domkirke under Olavsfestdagene i 2012, hvor tekster fra jødisk og muslimsk tradisjon om temaet tilgivelse ble lest i prekenen.

BIDRAG FRA DEN ENGELSKE KONTEKSTEN

I den anglikanske kirke har de lengre erfaring enn oss i å forholde seg til andre trossamfunn. Den engelske presten og dialogarbeideren Andrew Wingate drøfter i sin bok "Celebrating Difference, Staying Faithful" mulige måter å svare på, når mennesker spør ham om medlemmer i ulike trossamfunn tror på og ber til samme Gud. Temaet tekstlesning i hverandres seremonier berører han til dels under overskriften Public occasions (s. 102 ff). Han skiller mellom samlinger ved en akutt krisesituasjon som oppstår i samfunnet, f.eks krigsutbrudd, naturkatastrofe, dødsfall på den ene siden, og planlagte regelmessige samlinger, f.eks nasjonale gudstjenester med bønn for samfunnets ledere, på den andre siden. Han har god erfaring med at religiøse ledere kan be på ulike måter etter hverandre i samme samling, men påpeker at de kristne lederne ofte er for forsiktige med å ha trinitariske og

Kristussentrerte bønner, fordi de føler ansvar for å inkludere alle de andre (Wingate 2005, s.104).

Wingate nevner en del viktige overveielser ved planleggingen av felles seremonier i en kirke. Han mener vi ikke skal tilføre nye symboler fra andres religiøse tradisjoner i kirka, men fokusere innholdsmessig på det som forener oss. Han anbefaler å unngå nattverdfeiring, å være på vakt mot å delta i hverandres ritualer. Hvis representanter fra andre trossamfunn deltar i en kristen gudstjeneste, kan vi for eksempel be de holde en tale, legge vekt på parallell bønn med mye stillhet, og bruke kirkens billedkunst pedagogisk, med bevissthet om at det alltid kan være mennesker med annerledes tro tilstede i kirken.

Når vi som kristne blir invitert til andres hellige steder, bør vi være åpne for å ta av oss skoene, spesielt i asiatiske kulturer, hevder han. Vi kan gjerne delta i muslimsk bønn i en moské uten å selv bøye kroppen slik de gjør, og vi bør ta oss god tid til samtale, også om forventninger og følelser, både før og etter besøket.

Wingate drøfter også mulige svar på noen ofte stilte teologiske spørsmål i møte med andres tro. Han tar opp hva de andre tradisjonene tenker om Jesus, hvordan vi kan vurdere de andres hellige skrifter, og hvordan vi tar høyde for felles oppfatning av og praktisering av etiske spørsmål, godhet og åndelighet. Selv om islam regner Jesus som profet, er Koranen tydelig på at han ikke er Gud eller Guds sønn. Utsagn av Jesus finnes kun i det fortapte/

forsvunne evangeliet, og er altså ikke tilgjengelige for muslimer (ibid. s. 54). Han slår fast at jøder regner Jesus som en profet og en god morallærer, en som hadde noe av Guds visdom med seg, men ikke som den utvalgte Messias (ibid.s 59).

Når det gjelder hvordan vi kan forholde oss til de andres hellige tekster, mener Wingate at det er til hjelp for oss å se hvordan de troende selv bruker og fortolker teksten. Eksegese bør kombineres med hermeneutikk; aktuell bruk av teksten i dagliglivet. Han viser til tekster fra ulike tradisjoner som uttrykker samme innhold som den kristne bibel. Fra Koranen siterer han Sure 6, som beskriver Allah som skaper og kilde til alt liv. Vi kan finne støtte i den kristne bibel for at Gud åpenbarer seg også utenfor skriften. Sitater fra Paulus i Romerbrevet og Apostlenes gjerninger henviser til gresk filosofi, og talen om den hellige Ånd i Johannes-evangeliet, bekrefter at Ånden kan virke gjennom andre enn kristne. Vår referanse er Det nye testamente, men vi bør lese de andres tekster gjennom deres fortolkningsbriller (ibid. s. 66).

SKOLEGUDSTJENESTE I ELLINGSRUD KIRKE I OSLO

Eksempelet fra Ellingsrud (NNK 3/2011) viser noe av utfordringen med å ta en tekst fra dens religiøse kontekst og sette den inn i en annen religiøs kontekst. Sokneprest Klara Vogl inviterte elever til å lese fra Koranen om Jesu fødsel i en skolegudstjeneste. Hun ønsket med det å *kontekstualisere*

fortellingen om Jesu fødsel fra Matteus 2. Konteksten hennes er at kristne og muslimer og andre lever side om side i skole og lokalmiljø. «*Vi har del i hverandres fortellinger i større grad enn vi ofte først tror*», skriver hun. Hun kaller det ikke et religionsdialogisk prosjekt, men et forsøk på å «*forkynne Bibelens budskap inn i tiden*» (Vogl, NNK 3/2011 ss. 58-59).

Jeg tenker at når konteksten er flerkulturell og flerreligiøs, er også skolegudstjenesten et religionsdialogisk prosjekt. I dette prosjektet tar vi noen valg. Presten har en frihet i forkynnelsen til å bruke konteksten til å belyse teksten. Vi gjør det hele tiden. Det spesielle er at hun ville lese direkte fra muslimes hellige tekst. Hvis hun hadde referert til Koranens fortelling om Jesus i prekenen, som en del av konteksten, hadde kanskje ingen reagert?

RITUELL BRUK AV TEKSTER

Stipendiat og muslim Nora Eggen mener at henvisning til andres religiøse tekster rent allment bør gjøres mest mulig presist, og at det er nyttig for samfunnet å kunne referere til hverandres tradisjoner og sammenlikne tekster fra ulike religioner (Eggen, NNK 1/2011 s 61.). Hun mener imidlertid at hvis det gjøres i en rituell eller forkynnende sammenheng, bør både likheter og forskjeller mellom tradisjonene fremheves. Hvis ikke står man i fare for å blande religioner, eller inkludere den andres tradisjon i egen tradisjon uten at det er grunnlag for det (ibid s.62).

Teksten betyr noe eksistensielt for den troende. I en gudstjeneste kan det være vanskelig å skille rituell bruk av tekst fra bruk i forkynnelse. Det oppfattes som en felles handling. Sitater fra Koranen og Talmud ble under Olavsfestdagene brukt i min preken i Nidaros domkirke 4.8.2012. Sitatene var tenkt som eksempel på hva muslimer og jøder inspireres av. Tekster om temaet tilgivelse ble valgt ut og lest av leke, praktiserende jøder og muslimer, som jeg hadde fått kontakt med gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssyn i Trondheim. Jeg erfarte at lesning fra lesepulten i en kirke, av andres hellige tekster, kan oppleves som en felles rituell handling, selv om det plasseres i prekenen. Muslimen innledet lesningen fra Koranen med ”i Allahs navn”, og for noen vante gudstjenestedeltagere ble det veldig sterkt.

BRUK AV KORAN- OG TALMUDTEKSTER OG KIRKENS MISJONSOPPDRAG

Etter gudstjenesten fikk jeg spørsmål om hvilken rolle lesning av Koranen spiller i en kristen gudstjeneste, og hvordan dette henger sammen med kirkens misjonsoppdrag. Til det svarte jeg i et brev; ”*De (lesningene fra Koranen og Talmud) ble ikke sidestilt med tekstlesningene fra den kristne Bibelen, men de var ment å skulle belyse temaet tilgivelse i en samtalepreget preken. Det budskapet jeg ville formidle denne dagen var først og fremst at vi mennesker skal tilgi hverandre, slik Gud tilgir oss. Prekenens*

prosjekt denne dagen var å peke på likheter mellom oss. Til opplysning og inspirasjon. Men i resten av gudstjenesten; i trosbekjennelsen, salmene og i nattverd-liturgien uttrykker vi veldig tydelig at Jesus er vår forsoner, at vi tror på syndenes tilgivelse, at Jesus har gitt oss sitt hellige legeme og blod som han ga til soning for våre synder. Våre ritualer er også sterk forkynnelse, og preken og liturgi må sees i sammenheng. Å be og bekjenne og lovsynge er å dele vår tro, som er en av uttrykkene for misjon ifølge Kirkemøtet. Våre gjester fra andre trossamfunn stemmer ikke i vår bekjennelse, og deltar ikke i bønner. Men de ønsket likevel å bidra i gudstjenesten, til forståelse og brobygging, så vi kan se at vi også har noe felles når det gjelder synet på tilgivelse, og at det gir håp for forsoning og samarbeid i Trondheim og i Jerusalem.”

BALANSERE LIKHET OG ULIKHET

Eggen mener vi alltid må balansere likheter mot ulikheter når vi sammenlikner hellige tekster. Jeg ser av min erfaring at det kan være lurt, nettopp fordi tilhørerne i en gudstjeneste har så ulike forutsetninger og bakgrunn. Det kan like gjerne være de kristne som blir usikre på hvor grensene går til den andres tradisjon. Gjestene mine var bevisste på at de deltok i en kristen gudstjeneste, og var tilskuere mer enn deltagere til liturgien. Det var kanskje først og fremst noen av de kristne gudstjenestedeltagerne som trengte en tydelig grenseoppgang.

VÅGE Å TA KONTEKSTEN PÅ ALVOR

Jeg er enig med Vogl i at vi som kirke må våge å prøve nye ting for å ta vår kontekst på alvor, for å kommunisere troverdig i et samfunn i endring. I mitt tilfelle var konteksten en gudstjeneste under en kirke- og kulturfestival i flerreligiøse Trondheim, med Jerusalem som tema. Teksten var om tilgivelse og forsoning. Mitt mål i prekenen var å peke på likheter i de tre tradisjonene. Evangeliet jeg ønsket å formidle er at likhetene i synet på forsoning gir håp om fredelig sameksistens. Eggen peker også på at ”Innsyn i ulike syn og praksiser kan være en berikelse for refleksjon om egen tro og praksis” (Eggen, NNK 1/2011 s.61). Som prester må vi være forberedt på at vår forkynnelse gir ulike reaksjoner hos menigheten. Noen satte pris på prekenen min og ble oppbygget av den, andre ble usikre på hva de nå skal tro, og savnet svar på sine egne spørsmål. Slik var det nok også i skolegudstjenesten på Ellingsrud.

Sokneprest i Fjell menighet, Ivar Flaten, sammenlikner lesning fra andres hellige tekster med lesning fra annen allmenn litteratur i gudstjenesten. Han vil fortsatt bruke ”...”fremmede” tekster i liturgisk sammenheng, fordi det beriker oss og gudstjenesten” (Flaten, NNK 3/2011 s. 62). Men alle tekster som brukes i en gudstjeneste vurderer han kritisk, også bibeltekstene. Han mener Eggens frykt for at kirken blander religion og tar Koranens tekster til inntekt for kristen

Jesustro er ubegrunnet. Flaten begrunner det med at de muslimske barna som kommer til skolegudstjeneste, vet hvor de selv står og hva kirken står for. Det mener jeg er litt for optimistisk. Min erfaring er at de som deltar i en gudstjeneste i Den norske Kirke har svært ulik grad av bevissthet om, og trygghet på, sin egen tro og kristen teologi. Men hvis vi som prester bruker alle tekster i gudstjenesten bevisst og kritisk, hører det også med å klargjøre premisene for bruken av de andres tekster. Her har vi som kristne teologer fortsatt mye mer å lære, f.eks om jødisk og islamsk teologi og om Toraens/Talmuds og Koranens kontekst for troende jøder og muslimer. Men for meg betyr det ikke at vi ikke skal våge å lese og referere fra tekster fra Koranen eller Toraen/Talmud hvis det er relevant for teksten og konteksten i den bestemte kristne gudstjenesten.

DE TROENDES TOLKNING AV TEKSTENE

Forsker og teolog Anne Hege Grung poengterer, som Wingate, at lesning av kanoniske tekster må ses i sammenheng med den troende leseres tolkning av tekstene. Det gir derfor større mening å la en muslim velge ut og lese en

tekst fra Koranen, enn at en kristen teolog finner en passende tekst ut fra sine referanser. ”*I en dialog er det mennesker som møtes og holder hverandre ansvarlige*” (Grung, NNK 5/2011 s. 62). Det er noe av det samme Flaten er opptatt av når han skriver at mønstring av engasjement og samhandling tradisjonene imellom, har sin plass også i gudstjenesten. (Flaten, NNK 3/2011 s. 62). Gudstjeneste er møte med Gud og møte med andre mennesker. Vi deler noe vi er berørt av. Det er et dialogisk prosjekt jeg mener vi kan fortsette med, i nær kontakt med andre menneskers hellige tekster, som gir gjenklang i våre egne - i stadig læring og utvikling.

Litteratur:

- Wingate, A: Celebrating Difference, Staying Faithful. How to Live in a Multi-faith World, London 2005, ss. 53-114
Eggen, N: Om Koranen i skolegudstjenesten, NNK 1/2011, ss. 61-62
Vogl, K: Koranlesning på skolegudstjeneste, NNK 3/2011, ss. 58-61
Flaten, I: Koranen i skolegudstjeneste, NNK 3/2011, ss. 62
Grung, A.H: Kontekstualisering eller religiøs imperialisme? NNK 5/2011, ss. 60-62

BARNETS TROS- OG LIVSSYNSFRIHET

Julia Köhler-Olsen
Førsteamanuensis, HiOA
julia.kohler-olsen@hioa.no

NOU 2013:1 drøfter i kapittel 19 barns interesser og rettigheter i det livssynsåpne samfunn. Utvalget kommer med anbefalinger til konkrete saksforhold og deler seg i mindre- og flertallsgrupper i enkelte spørsmål. Utvalgets utgangspunkt for alle drøftelser er at enten foreldre eller staten må beskytte og sørge for barna. I tillegg skal tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle. Utvalget presiserer at «alle» også inkluderer barn¹. Barns tros- og livssynsfrihet er med andre ord beskyttelsesverdig. Dette skaper interessante perspektiver på hva frihet innebærer og omfatter for barnas del.

PERSPEKTIVER

Barnets rett til tros- og livssynsfrihet omfatter to perspektiver som man kjenner igjen fra den generelle barneretten.

Det ene perspektivet er «beskyttelsesperspektivet». I forbindelse med tro og livssyn gjelder det for det første å beskytte barnet mot utilbørlig påvirkning, enten påvirkningen skjer gjennom skole eller andre medlemmer av samfunnet. For det andre kan det være tilfeller der

barnet må beskyttes mot fysisk eller psykisk skadelige religiøse eller livssynsbaserte normer. Selv om sistnevnte ofte diskuteres i sammenheng med barnets rett til tros- og livssynsfrihet, handler dette om barnets rett til å bli beskyttet mot vold. Beskyttelse mot religiøs begrunnet vold har betydning for foreldre. Deres rett til hvordan de formidler tro og livssyn er innskrenket.

Foreldrenes rett til å *beskytte* barnet mot utilbørlig påvirkning i tro eller livssyn er nedfelt i barneloven (bl.) § 30 og FNs barnekonvensjon (BK) art. 5. Barnekonvensjonen art. 14 nr. 2 understreker statens plikt til å respektere foreldrenes rett og plikt til å beskytte sine barn mot det de måtte oppfatte som utilbørlig påvirkning fra samfunnet. I norsk rett finner vi sider av dette igjen i retten til å søke om fritak fra deler av undervisning dersom foreldrene oppfatter at det som formidles i skolen strider mot deres religiøse eller filosofiske overbevisning, jf. opplæringsloven (oppl.) § 2-3a.

Staten er på sin side forpliktet til å avstå eller unngå utilbørlig påvirkning av barn, spesielt i forbindelse med organisering av opplæring, utdanning og undervisning. Omfattende rettspraksis

fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) har trukket opp en forholdsvis klar grense for hvor langt den enkelte medlemsstaten kan gå i formidling av religiøse, livssynsbaserte og filosofiske verdier og normer i den offentlige skolen². FNs barnekomité har oppfordret enkelte medlemsstater til å sørge for at det tilbys religiøs undervisning og/eller fritak også for de barn som ikke tilhører majoritetsreligion³. Dette er land der det offentlige utdanningssystemet ikke tilrettelegger for at barnet er beskyttet mot omfattende innflytelse fra majoritetsreligionen.

Noen ganger må barnet beskyttes mot sine foreldre. Dersom foreldrene ikke sørger for en beskyttelse av barnet mot skadelig religiøs praksis, har staten en plikt etter Barnekonvensjonen⁴ til å beskytte barnet mot slik praksis og treffe alle effektive og egnede tiltak for å avskaffe tradisjonsbunden praksis som er skadelig for barns helse. Statens forpliktelse til å beskytte barn mot foreldrenes vold gjelder også etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). EMD dømte Storbritannia for brudd på EMK art. 3 om forbud mot nedverdiggende behandling fordi staten ikke gjorde nok til å beskytte barnet mot den volden som det ble utsatt for hjemme⁵.

Det andre perspektivet gjelder barnets innflytelse på eget liv. Det innebærer barnets adgang til å medbestemme i eller avgjøre valg som angår dets religiøse identitet og utvikling. Dette perspek-

tivet omtales med begrepet «autonomiperspektivet».

Autonomiperspektivet kommer til uttrykk i barneloven⁶ om henholdsvis barnets rett til medbestemmelse og barnets rett til en stadig større selvbestemmelsesrett. Barnekonvensjonens artikkel 14 nr. 2 gjelder statens forpliktelser overfor foreldre som skal veilede barnet i dets utøvelse av retten til tros- og livssynsfrihet i henhold til barnets gradvise utvikling. Foreldreansvaret må altså tilpasse seg barnets utvikling. Det innebærer at omfanget av foreldreansvaret minskes idet barnet blir eldre og mer moden i forbindelse med spørsmål som gjelder tro eller livssyn. På et tidspunkt vil barnet kunne oppleve en overbevisning om hvilke religiøse eller livssynsbaserte normer det ønsker å følge eller ikke, og i slike tilfeller vil foreldrene måtte vurdere om de har grunnlag for å veilede barnet i en annen retning enn det barnet selv ønsker. BK art. 14 nr. 2 omtaler nettopp foreldrenes rett og plikt til å *veilede* barnet. Dersom motstanden til barnet er så stor at foreldrene må tvinge barnet, altså opptre utilbørlig overfor barnet, vil staten i siste instans ikke måtte respektere foreldrenes opptreden som en del av deres foreldreansvar.

AUTONOMIPERSPEKTIVET

I NOU 2013:1

Utvalget foreslår at barnet som har fylt 12 år kan nekte å bli meldt ut av, og tilsvarende meldt inn i et trossamfunn dersom foreldrene ønsker å skifte den

religiøse tilhørigheten. Selv om altså barnet ikke selvbestemt kan tre inn eller ut av f.eks. Den norske kirke, kan heller ikke foreldrene selvbestemt melde sitt 12 år gamle barn ut av eller inn. Både foreldrene og barnet må samtykke til bytte av barnets registrerte trostilhørighet. Forståelsen som legges til grunn er at opphavet av barnets religiøse identitet er familien, men idet barnet har oppnådd 12 årsalderen har barnet en styrket stilling i avgjørelsen som gjelder dets religiøse identitet. Trosopplæring og menighetsarbeid overfor barn og unge bør være oppmerksom på at barn som har fylt 12 år oppfattes som selvstendige individer vis-à-vis foreldrenes ønske om familiens trostilhørighet. Barnet er fra og med denne alderen i langt mindre grad en representant for familiens tro enn når det er yngre.

Forskning om barns opplevelse av sin religiøse identitet viser at yngre barn ikke nødvendigvis er opptatt av hvorvidt de tilhører en religiøs institusjon eller ikke. Sven Hartmans forskning viser at selv om yngre barn ikke forstår den institusjonelle religiøsiteten, opplever barn betydningen av tanker om sannhet og livet, om begynnelsen og slutten. Hartman sammenfatter sin forskning med at man «tänker över stora ting också när man är liten»⁷. Barn har refleksjoner og egne erfaringer og tanker over tilværelse i seg selv. At barnet kan oppleve sin religiøse identitet som noe eget, kan medføre at barnet fra ganske ung alder ønsker å beslutte selv hvordan

det vil oppleve og utøve sin religiøsitet. Utvalget legger etter min oppfatning denne forståelsen av barnet som religiøs individ til grunn når det på s. 234 avslutter med å skrive at: «*I en del situasjoner vil det være naturlig at barnet beslutter selv fra ganske ung alder, kanskje særlig gjelder dette retten til å nekte å delta i religiøse aktiviteter*». Barnets rett til å bestemme selv med tanke på enkelte religiøse normer eller aktiviteter, ettersom barnet blir mer og mer moden, er allerede i dag nedfelt i barneloven § 33 som sier at foreldre skal gi barnet stadig større selvbestemmelsesrett med alderen og fram til det er myndig. Det trengs altså ingen en lovendring, men en forandring i forståelsen av barnet som et selvstendig religiøst individ.

Barneloven § 33 om økt selvbestemmelsesrett regulerer forholdet mellom foreldrene og barnet. Den norske kirke er ikke forpliktet til å sikre at barnet kan nekte å delta i religiøse aktiviteter som foreldrene har sendt barnet til. Dersom et barn imidlertid ikke ønsker å delta i religiøse aktiviteter eller følge religiøse normer, bør kirken etter min mening ta utgangspunkt i barnets rett til tros- og livssynsfrihet og retten til stadig større selvbestemmelse. Her gir barnekonvensjonens artikkel 14 lest i sammenheng med barneloven § 33 retningslinjer for kirken om hvordan trosopplæring og trosformidling skal reagere på et barns ønske om ikke å følge hele eller deler av det som formidles av trossamfunnet.

Forslaget om at barnet skal kunne

nekte å skifte tros- eller livssynstilhørighet fra og med fylte 12 år og utvalgets henvisning til barnets rett til stadig større selvbestemmelsesrett også i sammenheng med religiøse normer og aktiviteter, viser at autonomiperspektivet vinner fram. Barnet forstås som et mer kompetent religiøst individ og mister etter hvert rollen som representant for foreldrenes tro eller livssyn.

BESKYTTELSESPERSPEKTIVET I NOU 2013:1

Barns rett til selvbestemmelse når det gjelder valg av tros- eller livssynssamfunn er foreslått uforandret med 15 års aldersgrense⁸. Hensynet bak denne forholdsvise høye aldersgrensen er beskyttelse. Foreldrene skal kunne beskytte barnet mot å bli presset eller lokket inn i trossamfunn⁹.

Utvalget drøfter også utformingen av RLE-faget i den norske offentlige skolen. Utvalget påpeker at vi i dag ikke vet om RLE-fagets formål om gjensidig forståelse, respekt og dialog nås, og om innholdet og kvaliteten av faget sørger for et objektivt, kritisk og pluralistisk undervisningsinnhold¹⁰.

Måten RLE-faget beskrives i NOU'en viser at forståelsen er at barnets religiøse identitet er et privat anliggende som den offentlige skole ikke skal utøve innflytelse over. Barnet er ikke på vei til å bli religiøs, men utgjør en representant for sin religiøse tilhørighet. Når barnet er yngre, representerer det familiens religiøse tilhørighet. For å sikre representantrol-

len, må barnet *beskyttes* mot utilbørlig ensidig påvirkning. Skolens undervisning skal bidra til forståelse og respekt for barnets religiøse identitet, men det er også riktig å si at skolens undervisning skal bidra til forståelse og respekt for foreldrenes religiøse identitet. Som nevnt foreslår utvalget at et barn fra fylte 12 kan nekte å skifte tro eller livssyn, og at yngre barn kan være modne nok til å nekte deltakelse i religiøse aktiviteter. Jeg mener at utvalget i sammenheng med drøftelsen av den offentlige skolens rolle derfor burde ha foreslått at barn fylte 12 år selvbestemt bør kunne søke om fritak for «utøving av annen religion»¹¹. I dag gjelder 15 års aldersgrense for barnets selvbestemte fritak. Et manglende forslag om en senket aldersgrense tyder på at beskyttelsesperspektivet – mot skolens innflytelse – preget utvalgets arbeid i sammenheng med undervisning i den offentlige skolen. Barnets autonomi vis-à-vis skolen og foreldre ble ikke tatt fram i diskusjonen.

I konkrete tilfeller oppstår motsetninger mellom minoriteters religiøse normer og majoritetssamfunnets normer. Her blir det overordnede målet om respekt og forståelse preget av at de ulike normsett må avveies mot hverandre. Utvalget har diskutert kjønnsdelt svømmeundervisning og skolegudstjeneste¹². I førstnevnte tilfelle konkluderer utvalget enstemmig med at hensynet til barns grunnleggende svømmeferdigheter er tyngre enn henvisninger til prinsippet om religionsfrihet. Skolen skal ikke

generelt legge opp til kjønnsdelt svømmeundervisning, selv om det kan legges opp til praktiske tilpasninger i undervisningen¹³.

Utvalget avveier imidlertid ikke den religiøse normen om kjønnsdeling og majoritetssamfunnets norm om likestilt kjønnsidentitet. Avveiningen nevnes ved å vise til Barneombudets oppfatning i denne saken, men tas ikke eksplisitt opp av utvalget selv. Utvalget framhever barns interesse for *grunnleggende svømmeferdigheter*, men det er ikke til å unngå å se at denne interessen også ville kunne bli oppfylt i kjønnsdelte svømme-grupper.

Mangelen på en nødvendig analyse og diskusjon viser etter min mening at respekt og forståelse blir vanskelige størrelser når normer skal avveies i konkrete saker. Utvalget har hoppet over gjerdet der det var lavest ved å vise til barns interesser. Utvalget burde i stedet diskutert inngående hvilke hensyn som taler for eller imot kjønnsdeling med tanke på hvilken norm som bør være styrende for organiseringen av svømmeopplæring i den norske grunnskolen. Respekten for religiøse normer og respekten for foreldrenes tro og livssyn kan gjøre det utfordrende å ta opp diskusjoner der man kan framstå som intolerant. Det er da lettere å vise til barnets utdanningsbehov (ferdigheter i den sammenheng). Den vanskelige diskusjonen om barnets religiøse identitet, foreldrenes rolle, trossamfunnets krav og majoritetssamfunnets normer kunne dermed

blitt unngått. Beskyttelsen av barnets tros- og livssynsfrihet eller barnets rett til ikke-diskriminering på grunnlag av kjønn og/eller på grunnlag av religion er ikke med i utvalgets diskusjon om dette temaet. *Beskyttelse* må gjelde andre viktige goder for at tros- og livssynsfriheten legitimt kan innskrenkes. Retten til utdanning er i sammenheng med svømmeundervisning den legitime normen å vise til for at foreldrenes og barnets tros- og livssynsfrihet kan bli innskrenket.

Det å vise til en annen norm enn *barnets tros- og livssynsfrihet i et autonomiperspektiv* kommer også fram i utvalgets diskusjon om regulering av rituell omskjæring av guttebabyer og -barn. Utvalget deler seg i et flertall med 16 utvalgsmedlemmer som mener at foreldre i kraft av foreldreansvaret kan samtykke til omskjæring av en gutts kjønnsorgan, mens mindretallet på ett medlem mener at et slikt inngrep bør bli forbudt ved lov¹⁴. Flertallet er enig om at det ikke er tilstrekkelig sannsynliggjort at omskjæring av guttebarn skader barn slik at en bør innføre et forbud. Mindretallet argumenterer for et forbud basert på prinsippet om barnets beste, og vurderer inngrepet for å være så omfattende og irreversibelt at det ligger utenfor det foreldre kan bestemme på vegne av barnet. Et barn som ikke kan samtykke til et slikt inngrep, skal ikke utsettes for det¹⁵. Flertallets argumentasjon viser at foreldrenes tros- og livssynsfrihet legitimt kan innskrenkes eller begrenses dersom andre rettsgoder enn barnets individuell

rett til tros- og livssynsfrihet står på spill. Fordi det er omstridt om rituell omskjæring er skadelig, er det ikke grunnlag for å hevde at barnets rett til helse må beskyttes. Barnets rett til en selvbestemt religiøs identitet, her kroppslig markert, bruker kun ett utvalgsmedlem som en relevant begrunnelse for en begrensning av foreldreansvaret.

SKOLEGUDSTJENESTER

Både mindretallet og flertallet begrunner sine holdninger til skolegudstjenester i skoletiden med vurderingen om barnets religiøse identitet er tilstrekkelig beskyttet, her forstått som representativ for familiens religiøse identitet. Dersom flere tros- og livssynssamfunn inviterer til religiøse aktiviteter, unngår skolen en ensidig påvirkning av barnet fra Den norske kirken, og barnets religiøse identitet er beskyttet. Mindretallet viser til at kun Den norske kirke er tilstede i alle norske kommuner og at mangelen på likeverdighet tilsier at tilbudet om skolegudstjenester bør opphøre. Flertallet legger derimot til grunn at så lenge alle tros- og livssynssamfunn har lik adgang til å invitere skoler på besøk, vil tilbudet om skolegudstjenester kunne opprettholdes i sin nåværende form.

Dersom skolebesøk til ulike tros- og livssynssamfunn kan forstås som utdanning og læring vil ikke behovet for å beskytte banra mot utilbørlig påvirkning være nødvendig. Retten til utdanning (læring om ulike tros- og livssyns-

samfunn) legitimerer en begrensning av foreldrenes og barnets tros- og livssynsfrihet og friheten til ikke å bli utsatt for religiøse aktiviteter.

Avslutning

Eksempler fra NOU 2013:1 om barns rett til tros- og livssynsfrihet viser at barnet forstås som representant for sin families tro eller livssyn, men at det er i økende grad finnes en anerkjennelse av barnet som et selvstendig religiøst individ etterhvert som barnet blir eldre og mer modent. Barnets rett til tros- og livssynsfrihet vil etter mitt syn vanskelig kunne brukes som grunnleggende argument for at samfunnet legitimt kan innskrenke foreldrenes tros- og livssynsfrihet. Barns rett til *utdanning og helse* er dermed normer som kan gi samfunnet, med skolen, legitimitet til å innskrenke foreldrenes tros- og livssynsfrihet.

Kilder:

Litteratur

- Elkind (1978) David Elkind. *The child's reality*. Hillsdale, N.J., 1978.
- Goldman (1977) Ronald Goldman. *Religious thinking from childhood to adolescence*. London, 1977.
- Hartman (1986) Sven G. Hartman. *Barns tanker om livet*. Stockholm, 1986.
- Köhler-Olsen (2012) Julia Köhler-Olsen. *Barnets rett til selvbestemmelse i forhold til religiøse normer*. Oslo, 2012.

EMD

- Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark (1976). *The European Court of Human Rights*, Application no. 5095/71; 5920/72; 5926/72, Strasbourg, 7. desember 1976.
- Dojan and others v. Germany (2011). *The European Court of Human Rights*, Application no. 319/08, Strasbourg, 13. september 2011.
- Folgerø and others v. Norway (2007). *The*

European Court of Human Rights,
Application no. 15472/02, Strasbourg, 29. juni
2007.

A. v. UK (1998). The European Court of Human
Rights, Application no. 25599/94, Strasbourg,
23. september 1998.

FNs barnekomité

UN Doc. CRC/C/SR.993 CRC Committee:
Summary Record: Antigua and Barbuda.
Geneva, 2004.

UN Doc. CRC/C/SR.1113 CRC Committee:
Summary Record: Thailand. Geneva, 2006.

UN Doc. CRC/C/CHN/CO/2 CRC Committee:
Concluding Observations: China. Geneva,
2005.

Fotnoter:

1 NOU 2013:1 s. 227.

2 For eksempel: Kjeldsen, Busk Madsen and
Pedersen v. Denmark (1976), Folgerø and
others v. Norway (2007), Dojan and others v.
Germany (2011).

3 For eksempel: UN Doc. CRC/C/SR.993 para. 23
(Antigua and Barbuda), UN Doc. CRC/C/
SR.1113 para. 23 (Thailand), UN Doc. CRC/C/
CHN/CO/2 para. 44 (Kina).

4 BK art. 19 og art. 24 nr. 3

5 EMD A. v. UK (1998).

6 bl. § 31 og § 33

7 Elkind (1978), Goldman (1977) s. 5, Hartman
(1986) s. 226-227.

8 jf. bl. § 32

9 NOU 2013:1 s. 233.

10 NOU 2013:1 s. 242-243.

11 jf. oppl. § 2-3a

12 NOU 2013: 1 s. 243-245.

13 NOU 2013:1 s. 244.

14 Flertallet deler seg i to på spørsmål om
omskjæring av guttebarn bør være en
prioritert oppgave for helsevesenet og om
foreldre bør betale et slikt inngrep selv. De 2
14 utvalgsmlemmene som argumenterer
for det offentlige helsevesenets ansvar og
en lav egenbetaling for foreldre, mener at
barn må vernes mot skade og lidelser. De 2
medlemmene som er for full egenbetaling
og mot at dette er en prioritert tjeneste i
helsevesenet, peker på at omskjæring ellers
vil kunne oppfattes som offentlig akseptert,
og at en bør holde fast på at inngrep som ikke
er helsefaglig begrunnet bør finansieres i sin
helhet av foreldrene, NOU 2013:1, s. 253

15 Ibid., s. 253-254.

DÅPSRITUALET – MINDRE TEOLOGI, MER DRAMATURGI!

Roald Iversen
PhD, forsker ved St. Olavs hospital
hhogn@online.no

I *Nytt Norsk Kirkeblad* nr. 4/2013 har sju personer skrevet om det nye dåpsritualet. Noen av dem som skriver er mest opptatt av prosessen fram mot utformingen av ritualet, av arbeidet i komiteene og av alle høringsuttalelsene. Andre innspill kan man ikke lese som annet enn dype og tunge sukk fra prester/liturger som opplever at ritualet ikke fungerer. Man kan spekulere seg gul og blå på hvorfor det ble som det ble, hva det var som gikk helt galt i en prosess som tok seks, sju år. Var det for mange teologer i komiteene? Var det for mange uten teologiutdanning i høringsinstansene? Var det for få teaterfolk/dramaturger og forfattere som ble invitert til å delta i høringene og i komiteene?

Det er blitt et langt og tungt og teologisk innholdsmettet rituale, hevdes det. Langt og tungt, ja! Teologisk innholdsmettet? Tja? Det er mange ord, sant nok, men man kunne jo spørre mennesker på kirkebakken etter en gudstjeneste om hva de har oppfattet som den viktigste teologiske overleveringen i det nye ritualet. Man kunne i og for seg spørre et utvalg av prester om

det samme. Jeg tror svarene ville gjøre det akutt nødvendig å spise det teologiske budskapet radikalt.

I sommer deltok jeg i en gudstjeneste i den kirken der jeg selv ble døpt for over 60 år siden. Jeg kom dit fra Lade i Trondheim hvor jeg nettopp hadde vært publikummer ved et utendørs musikkteater, en fabelaktig dramaturgisk oppsetning på alle vis, halvannen time uten dødpunkter. Kontrasten til dåpsritualet i min barndoms kirke var slående. Det som først og fremst slo meg var at dåpsritualet ikke er blitt den dramaturgiske hendelsen som det burde være, men snarere et forsøk på å supplere et lærestykke i kristen teologi med litt dramaturgi.

Kan dåpsritualet forbedres ved å forenkles? Jeg tror det. Strengt tatt ville det være nok å lese dåpsbefalingen. Deretter kunne man spørre: "Hva heter barnet" (eller: "Hva heter du?" hvis det er store barn, ungdom eller voksne som døpes), og så spørre – ved å nevne dåpskandidatens navn – om han/hun ville bli døpt. Deretter kunne man helle vannet i døpefonten ved at man løftet kannen med dåpsvannet en halv meter opp i været så man hørte vannet plaske ned i døpefonten og unngikk den puslete sildringen som vi så ofte må nøye

oss med. Se for deg at presten så tok handa si ned i døpefonten, fylte neven med vann, løftet handa, lot vannet renne ut gjennom fingrene mens han ropte ut over forsamlingen: ”Dåpens vann, nådens kilde!”. Det ville være teologi god nok, og alle på kirkebakken ville huske ordene og kanskje spørre: ”Nådens kilde, hva i all verden kan det bety?” I det øyeblikk det skjedde ville samtalen, det teologiske *menighetsarbeidet*, være godt i gang. Når barnet var døpt i Faderens, Sønnens og Den hellige Ånds navn (eller tilsvarende) kunne presten løfte barnet høyt som et *tegn* på at dette barnet skal *holdes oppe* av det evangelium som ritualet formidler og

som kirken vel fortsatt ser som en motmakt til alle dem som trækker barn ned og misbruker dem, overalt i verden. Men alt dette skal ikke sies med ord i ritualet. Det skal nettopp være tegn.

Så her er min konklusjon: La dåpsritualet bli preget av mindre teologi formidlet gjennom ord, og mer preget av at det er en dramaturgisk handling. Lag heller et lite hefte om dåpsteologi som foreldre og faddere kan få som gave på dåpsdagen. Men la ikke hvem som helst få anledning til skrive heftet, bare gudbenådede forfattere! Og send det for Guds skyld ikke ut på høring!

DÅP

Anne Grete Spæren Rørvik
 Metodistprest, Drammen
 annegrete.rorvik@gmail.com

Takk til NNK som tar opp temaer rundt dåpen. Jeg vil gjerne være med i samtalen.

I sommer hadde jeg ansvaret for en dåpsgudstjeneste i Den norske kirke. Etter å ha vært metodistprest i tre år, måtte jeg sluke noen kameler med hensyn til hvor tydelig troen på frelse i dåpen var.

Jeg ville ikke ha på meg at jeg som metodistprest forandret liturgien så den skulle bli mer spiselig for meg. Jeg lot den stå i all sin gru. Derimot bare måtte jeg forandre på noe annet, og det er derfor jeg nå skriver til NNK.

Pappaen til barnet definerte seg som ikke kristen. Foreldrene hadde hatt sin prosess ang. om barnet skulle døpes. Pappaen skjønte at det var viktigere for mammaen at barnet ble døpt enn for ham at barnet ikke ble døpt. Han hadde

også sin prosess i forhold til å være til stede i kirken. I dåpsamtalen med meg sa jeg at han kunne være med opp ved døpefonten, og at han kunne slippe å svare ”Ja”.

Da ble det helt umulig for meg å følge ritualet: ”Vil foreldre og faddere reise seg.” som nå er etter dåpen. Hva skulle pappaen gjøre da?

I stedet droppet jeg å be dem reise seg, og så sa jeg:

”Kjære foreldre, faddere, familie, venner og hele menigheten. Vi er nå vitne om at NN er døpt med den kristne dåp. Sammen med hele vår kirke har vi fått del i et hellig ansvar:.....”

Det var maktpåliggende for meg at pappaen ikke skulle bli fanget i liturgi-ens ord.

Mitt spørsmål er: Hvordan kan vi ha en liturgi som inkluderer på en god måte at en av foreldrene ikke kan svare ja? Jeg håper dette aspektet også vil være med i den videre samtalen.

DEN NORSKE KIRKE SOM PILEGRIMSKIRKE

*Foredrag under Nasjonal pilegrimskonferanse – Den norske kirke som pilegrimskirke -
Solborg folkehøgskole, Stavanger 14. – 16. juni 2013*

Arne Bakken
Pilegrimsprest, Hamar bispedømme
arne.bakken@kirken.no

Etter å ha arbeidet både praktisk og teologisk i 25 år med *pilegrimen*, så opplever jeg det fortsatt slik at *pilegrimen* er det begrepet som limer best og mest fyllestgjørende sammen både menneskelivet, evangeliet, gudstjenesten og kirkelige handlinger, ja den totale virksomhet i kirken. Og jeg har alltid opplevd det slik at *pilegrimen* har vedvarende utdypet og utvidet vårt Kristus-bilde til en stadig mer nyansert og fargerik mosaikk.

Når det skal tales Den norske kirke som pilegrimskirke ønsker jeg derfor å starte med en meditasjon – det som på latin heter *in medias res* - og betyr «midt i tingene».

Det som er «midt i tingene» og binder det hele sammen er:

KRISTUS - PILEGRIMEN

*Han fødes under en nattlig rast
langs en vei på en vandring
mot stedet hvor 'hele verden
skulle innskriveres i manntall'
for hans liv har med 'alle og alt' å gjøre*

*Hans fødsel setter i gang en bevegelse
som aldri har opphørt:
De første som ser ham - de tre vise menn
- i ulike aldre og fra ulike verdenshjørner -
de forandrer alle menneskenes vandring
da de etterpå ikke går den av Herodes beordrede vei
- han som den gang eide makten og krenkelsen -*

men 'de tok en annen vei hjem' –
som siden har vært den pilegrimsvei
som har hatt alle menneskers verdighet
alles rett til liv som mål

Hans foreldre tvinges straks til å ta den nyfødte med
på veien til alle flyktningers etterlengtede mål gjennom alle tider:
tryggheten, rettferdigheten og fremtidsvisjonen hvor alt deles likt

Hans liv blir en vedvarende bevegelse og vandring
mot det mål hvor forskjeller viskes ut
- og fordi han krysser så mange grenser
blir han kjent med mange foraktede tollere
og bygger broer mellom fordommer og vilje til ny erkjennelse
som igjen gir grunnlag for å omskape samfunn opp gjennom historien
siden ingen lenger kan kreve livets rett fremfor andre

Som 12-åring drar han sammen med foreldrene
på sin første pilegrimsferd til Jerusalem
'Veien mot Jerusalem' blir siden det egentlige innholdet i hans liv
og på den veien blir tidligere Jerusalemspilegrimers takk og tilbedelse forbundet
- gjennom hans livsvandring –
til alles menneskers lidelse og fullbyrdelse
- så alt derfra kan sees i et nytt lys i ethvert menneskes liv:
summen av livets sønderbrutte deler er større enn delene
og etter livets langfredager kommer nå en påskedag
- livets store og uutgrunnelige mysterium

Livet hans er en bevegelse
i stadig oppbrudd til mennesker
og fra mennesker - til stillheten
så det kan øses av stadig nye, ubrukte kilder
for livets skyld

Han hadde ikke "det han kunne helle sitt hode til"
ingen adresse
fordi han hadde alle som adressat
og ble adressen dit ingen vil - til livets ytterste grenser:

'Jeg var sulten, og dere gav meg mat;
jeg var tørst, og dere gav meg å drikke;
jeg var fremmed, og dere tok i mot meg;
jeg var uten klær, og dere kledde meg;
jeg var syk, og dere så til meg;
jeg var i fengsel, og dere så til meg'
Det dere har gjort mot en disse mine minste, har der gjort mot meg'.

Han gikk de vanskelige veiene helt ut
og stanset ikke på halvveien
- som vi ofte gjør -
slik at vi heretter kan våge å gå til randsonene i våre liv
og våge oss til grenseområdene i andres liv
for å hente uanet liv frem

Med 'sin stav som støtter' går han sammen med
alle mennesker veien inn i livets dulgte skapelsesrom
og er selv «veien» mennesker går på

'Han kom til sine egne, men hans egne ikke tok i mot ham'
slik går han som den fremmede blant oss
for å gjøre det kjente fremmed
- så vi ser at det liv vi trodde vi visste alt om
viser seg å ha dimensjoner vi ikke ante -
og for å gjøre det fremmede kjent
- så vi kan bli mer hjemme på den jord
som bærer oss under vandringen

På veiene han går møter han mennesker han reiser opp
fra fornedrelse til verdighet
og gjør mennesker hele
og vi kan utholde livets utfordrende motsetninger

På vandringen mot Emmaus
etter oppstandelsen fra de døde i Jerusalem
går han som den fremmede – peregrinus
- pilegrimen -
og medvandrerne gjenkjenner ham

*først ved målet da han tar brødet
og deler likt med alle*

*Kristus - p i l e g r i m e n -
som er alle Emmausvandreres
utgangspunkt og mål
og som selv vandrer med mot
'mål som vi kan ane
men aldri helt forstå'*

DEN NORSKE KIRKE SOM PILEGRIMSKIRKE - EN KORT HISTORISK BUE

Kirken hadde vandret gjennom verden i nærmere 1000 år da den nådde vår kyst. Vår kirke er fra begynnelsen en pilegrimskirke. For den startet egentlig, i følge tradisjonen, med en havets pilegrim, nemlig den hellige Sunniva. Hun kom mot norskekysten i en båt uten seil og årer – for som 'keltisk pilegrim' lot hun seg føre dit Gud ville. Sunnivahelleren på Selja, hvor hun døde, er derfor ikke uten grunn kalt 'livmora som fødte kirken i Norge'. Kong Olav Haraldsson kom selv dit som pilegrim da han i 1015, på vei hjem fra England, kom med biskoper og prester for å starte byggingen av kirken i landet. Han måtte innom Selja. Det er tolket som Olavs bevissthet om at evangeliet allerede var nådd landet. Det vi kaller Olavsarven er en samlebetegnelse for all kristen påvirkning og tradisjon både før, under og etter Olav.

Den norske kirkes fødselsdag har man kalt 29. juli 1030 - da vikingkongen, som bar Kristus-troen i seg - falt på Stiklestad og siden ble helgenkongen Olav. Dette fordi etter den dagen er det ikke kjent noen motstand mot kristentroen i landet. Vi kjenner alle til hvordan pilegrimene fra nær og fjern straks begynte å komme til Nidaros etter at han ble lagt i skrin i den første kirken der. Da erkebispesetet ble opprettet i 1153, ble pilegrimsmålet der ytterligere utvidet og grunnfestet. Kristkirken som med tiden reiste seg over helgenens skrin – dagens Nidarosdom - er bygget og utformet spesielt for å betjene pilegrimene.

Samtidig kom etterhvert flere andre mindre pilegrimsmål over hele landet – i innlandet og langs hele kysten. Ett har de felles - alle hendelsene, fortellingene og tradisjonen om både St. Olav, Sta. Sunniva, St. Hallvard og mange andre hellige men og kvinner – de peker på Kristus. Alle er dypest sett Kristus – vitner.

Ur-fortellingen om at dette skal forstås på den måten, er nettopp knyttet til 29. juli 1030. For hva gjør Tore Hund like etter at han ga Olav dødsstøtet? Jo, han drar straks til Jerusalem på pilegrimsferd. Det er en måte å si at skal vi vite hva som skjer på Stiklestad, må vi til Jerusalem og se alt i lys av Kristus. Her ser vi et

likhetstrekk ved de som kalles de første Kristus-pilegrimer som jeg nevnte i meditasjonen. De tre hellige konger, etter at de har tilbedt Kongenes konge, tok etterpå ikke veien tilbake til makthaveren og undertrykkeren Herodes. «De tok en annen vei hjem» (Matt.2, 12), nemlig Kristi barmhjertighets- og forsoningsvei. Slik kan det tolkes at nordlendingen Tore Hund, den første pilegrim vi kjenner navnet på i vårt land, også «tok en annen vei hjem» – og slik sa seg villig å vandre forsoningens, rettferdighetens, og samhørighetens livgivende vei som Olav hadde begynt å gå. Den veien startet i Jerusalem gjennom Kristi liv, død og oppstandelse. Alle pilegrimsveier starter og ender der dypest sett i den kristne pilegrimstradisjon.

Enkelt kan vi si at fra år 1030 så var kirken i landet en synlig pilegrimskirke i 500 år, fram til reformasjonen. Da ble det stopp. Martin Luther hadde sine klare grunner for det i sin samtid. Men om pilegrimen forsvant fra veiene, levde *pilegrimen* videre i folket.

NÅR BEGYNTE SÅ DEN MODERNE PILEGRIMSBEVEGELSEN?

Jeg tror den straks begynte da en den synlige pilegrimen forsvant på 1500-tallet ved reformasjonen. For jeg tror at 'pilegrimen', den som lengter etter det hellige og det hellige mål alltid finnes i en eller annen form, synlig eller usynlig til alle tider. Erik Bye uttrykker dette slik: «Det går en pilegrimssti gjennom hvert et menneskesinn» (*Pilegrimssang mot år 2000*). Derfor har jeg en «leketanke» om at når pilegrimen ikke kunne vandre i det ytre lengere, så spratt den inn i eventyrene våre og har gitt dem en helt særegen form i europeisk sammenheng. Jørgen Moe sa selv: «Eventyra er så vakre og reine at ein skulle tru det var Gud som hadde skapt dei». Askeladden bærer det beste av pilegrimen i seg, og vi bærer dem begge i oss. Askeladden har alle sanser åpne, har innlevelse, deler niste og har rom for de gode hjelpere underveis. Og ikke minst - han hører naturens stemme. Han når målet, og dermed sies at denne livsholdning har framtiden foran seg. Lik pilegrimen!

Denne holdningen som Askeladden uttrykker, blant annet å se dem som trenger hjelp, samsvarer med det det Luther sa om pilegrimsvandringer: «Gå til din neste – det er også en pilegrimsferd». Folkeeventyrene – i sær forvandlingseventyrene - kan sees som en form for pilegrimsfortellinger. Noen har for eksempel tolket eventyret «Syvende far i huset» som en eksistensiell fortelling om «å komme hjem til Far!» Barn i Norge har fått pilegrimsfortellinger med seg gjennom folkeeventyrene i generasjoner. Har pilegrimen ligget i dvale her? Er det derfor 'pilegrimen' synes å være så lett å vekke i oss nordmenn?

Selv om kirken etter reformasjonen tiet i hjel pilegrimen, så har folket erindret ”vandrerer mot et hellig mål”. Det er et særnorsk fenomen at de gamle veiene fra middelalderen er husket som ”pilegrimsveier”. Det er underlig for i middelalderen

fantas ingen egne veier for pilegrimene. De vandret der alle andre veifarende gikk, på Allmannavegen eller Tjodvegen. Men folket glemte ikke pilegrimen! En gang midt på 1700-tallet, 200 år etter at pilegrimene hadde sluttet å vandre til Nidaros, ble det reist rettsak mot en bonde i Øvre Rendal. Han ville sette et gjerde over en gammel vei. Da protesterte bygdefolket og begrunnelsen var: ”Steng ikke veien! Der gikk pilegrimene!” Bygdefolket vant rettsaken. Pilegrimsveien skulle være åpen sjøl om ingen gikk der. Lengslenes og håpets vei skal alltid holdes åpen!

PILEGRIMEN DUKKER OPP I NYERE TID

Og så skjer det at pilegrimen rent fysisk begynner å vandre igjen i det stille på de gamle pilegrimsveiene. Fra slutten av 1980-tallet opplevde jeg som kapellan i Nidarosdomen, at flere og flere banket på dørene og kalte seg pilegrimer. De kom ikke primært for å møte guiden til omvisning eller presten i en gudstjeneste. De ville komme på egne premisser med sine liv til det hellige rom. Vi ble utfordret til å legge til rette for lystenning, skriving av bønner, og vi lot blant annet et kapell bli et takkens rom.

PILEGRIMEN HAR ÅPNET HELLIGSTEDET

I etterkant – 25 år senere - ser vi at det ikke er tvil om at pilegrimene i nyere tid på en spesiell måte landet over, har vært med å åpne kirkene og banet vei for en fornyet forståelse av at en kirke er et *helligsted* hvor alt i våre liv har sitt rom.

Det er blitt snakket mye om kirkens viktige betydning etter 22.juli 2011. Allerede om morgenen den 23. juli satt det ungdommer og ventet på kirketrap-pene. De mange kirker ble «pilegrimsmål» for mennesker med ordløs smerte, hvor de tente lys og la ned blomster, skrevne hilsener og bilder. Går vi bare 20-25 år tilbake fantes ikke dette uttrykksmangfoldet i og rundt kirkerommet. Vi må ikke glemme at det har vært en lang og kronglete vei fram til at det ble en allmenn vilje og forståelse for at kirker ble åpnet på den måten vi kjenner i dag. For eksempel måtte det til et vedtak både i Kirkemøtet og Bispemøtet for lysglobene kunne få stå trygt i våre kirker.

DEN NORSKE KIRKE ER EN PILEGRIMSKIRKE.

Den norske kirke er en soknekirke. Rent konkret er vi en pilegrimskirke ved å være inndelt i sokn. Ved at alle Den norske kirkes medlemmer, gjennom inndeling i sokn er tilhørende, soknende til en kirke, er vi også definert som 'pilegrimer' – dvs 'den som søker og tilhører et hellig sted'.

Begrepet *pilegrim* er det som definerer mennesket til flest relasjoner – til Gud, til seg selv, til medmennesker, natur, miljø og kultur i alle former. Andre betegnel-

ser vi bruker på de som tilhører folkekirken – *medlem, døpt, kristen, aktiv/passiv, kjernemedlem osv.* er ikke så omfattende som begrepet pilegrim. Ved å se livsløpet til et menneske som vedkommendes ‘pilegrimsvei’ settes det inn i en stor og felles sammenheng som øker tilhørighet til kirken og beriker livs- og trostolkningen for enkeltmennesket og fellesskapet.

Når det gjelder det vi i kirken kaller *casualia*, de kirkelige handlinger ved livets høytider, så har de ofte blitt kalt overgangsriter. En dansk prest skrev nylig en bok hvor hun mener at de i dag er mer å forstå som orienteringsriter, og derfor er mer å ligne med en pilegrimsvandring. Folk søker mening som aldri før påstår hun og kirkens oppgave blir å gi hjelp til alle som søker det på det hellige sted. Det er et sted som bokstavelig talt selv er orientert – mot øst, lyset, håpet og framtiden. Det er i liturgisk sammenheng Kristi sted. De kirkelige handlinger i soknekirken blir slik mer å forstå som menneskers pilegrimsvandring.

PILEGRIM – PROSESJONSKORS - GUDSTJENESTE

Også når det gjelder forståelsen av menighetens gudstjeneste, så tør jeg påstå at ‘pilegrimen’ har forandret og beriket synet på gudstjenesten i det hellige rom. Ikke bare har pilegrimen vært med å åpne kirkerommet til et helligsted hvor vi gir uttrykk for våre liv på ulike konkrete måter, men har også endret synet på hva en gudstjeneste er. Vandringen til et helligsted er en måte å reflektere livets mange relasjoner inn i det som skjer i gudstjenesten, i de kirkelige handlinger og ved andre anledninger. Livet utenfor og det liv som forkynnes i kirkene, hører sammen. Pilegrimsvandringen til en kirke synliggjør således på en særlig måte at veien til et helligsted er en del av helligstedet og gudstjenesten der.

Uavhengig av hverandre, men i ettertid ser vi en sammenheng, dukket pilegrimen og prosesjonskorset opp samtidig i norske kirker. Prosesjonskorsene begynte å komme på 1990-tallet. En gudstjeneste-prosesjon synliggjør at vandring og gudstjeneste hører sammen.

Enhver gudstjeneste er en mini pilegrimsvandring og har gitt oss en ny forståelse av gudstjenesten som kroppsliggjøring og ritualisering av livet fra vugge til grav.

Pilegrimsvandringens mønster – oppbrudd, vei, mål og tilbakevei – finner vi igjen i gudstjeneste- prosesjonens oppbrudd i vest, opp gjennom kirkegulvet der vi reiser oss og tilkjennegir vår medvandring fram til alteret, prosesjonens mål. Ved gudstjenestens slutt sendes vi ut i verden for ‘å tjene Herren med glede’.

Helt fra middelalderen er vandringen til sin soknekirke kalt en pilegrimsvandring. I et hyrdebrev til allmuen i hele erkebispeprovinser, skrev erkebiskop Arne Wade på midten av 1300-tallet: *Det skal dere alle trofast akte på, enhver især, at dere stadig kommer til dere sognekirke, ydmykt og kristelig. Det er deres pilegrimsvand-*

ring.

Å vandre pilegrim er både det å vandre til den lokale kirke og å vandre til fjernere pilegrimsmål. Om vi gjør vandringer over dager, uker eller måneder til et heligsted, så er det egentlig samme vandring – mot et helligsted. Selvsagt gjør man mange ulike erfaringer om vandringen er kort eller om den strekker seg over dager og uker. Gjennom å kalle seg pilegrim – om det så er for noen timer, noen dager eller uker – så har det løftet mennesker opp, og de har bokstavelige talt begynt å vandre i en verden hvor den materielle og åndelige knyttes nærmere sammen. La oss høre fire ulike stemmer:

”Jeg fikk igjen min åndelige verdighet i dag”, sa dame i 70 årene etter en av de aller første vandringer jeg ledet i Trondheim.

«En ly passe på den åndelige tilstanden, derfor går je», sa en skogsarbeider som vandret hele veien fra Oslo til Nidaros.

”Jeg har aldri sett bygda mi så vakker som i dag da jeg gikk igjennom den som pilegrim. Jeg så alt på en ny måte med mange flere dimensjoner enn jeg før har gjort”, uttalte en kvinne som gikk sin første pilegrimsvandring gjennom Valdres.

«Ja, jeg er en pilegrim». Ordene falt fra en fange som gikk fra Oslo til Nidaros og som en dag kom gående inn på et gårdstun og ble stående å se seg rundt. Kona på gården kom ut og spurte ham: «Er du en pilegrim?» Han ble overrumplet av spørsmålet og ble stående lenge å tenke før han i erkjennelsen stund svarte bekræftende. ‘Omskapelsen’ fra fange til pilegrim gjorde at han ikke bare fikk et totalt nytt syn på seg selv, men resten av vandringen fikk en stor og vid himmel over seg.

HVORDAN VÆRE PILEGRIMSKIRKE?

Folkekirken som en pilegrimskirke, uttrykker kirkens grunnleggende vesen i å **være underveis** – slik Kirkens Herre selv er den som åpner evangeliet for oss i stadig nye vi ferdes i. Dette synet på kirken – at den er underveis - kan for mange av kirkens medlemmer være med å øke opplevelsen av tilhørighet til kirken, da det bekrefter deres egen liv- og troserfaring, nemlig at de er underveis i sin livs- og trostolkning.

’Pilegrimen’ gir folk flest en opplevelse av å få være underveis og ikke ’framme’.

Det står som en motvekt mot manges opplevelse av at kirken ofte skaper et bilde av å være framme ved målet allerede, men ”den som allerede er kommet fram, har sannelig en lang vei å gå” (Owe Wickström). Pilegrimen innehar endringskompetanse, undringskompetanse og får stadig økt sin kompetanse på livs- og trostolkning i sin vandring mellom den indre og ytre verden.

Om å leve og vandre i det åpne. Vi lever som pilegrimer og livsvandrere under en håpets himmelbue om å skue stadig mer, at mer og mer skal avdekkes av lys

og liv og håp for alle. Er det noe av dette Jesus bekrefter i Johannes-evangeliet når han sier:

”Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå. Men når han kommer, sannhetens Ånd, skal han veilede dere til den fulle sannhet» (Joh. 16, 12-13)

Underlige ord av Jesus: *”Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå”*. Kan vi ikke bære hele sannheten som enkeltpersoner og som fellesskap til enhver tid?

Sannhetens Ånd skal opplyse oss. Sannhet – heter på gresk *aletheia* – og betyr avdekking, å la ting komme til syne. Sannheten om Jesu liv, død og oppstandelse står fast, men Sannhetens Ånd avdekker i mellom oss nye skatter i evangeliet til nye tider.

Ser vi kirkens historie under dette pilegrimsperspektivet – at vi er med i det store kirkeskipets seilas over verdenshavet - så må vi innse at mennesker som tidligere ikke var med i det fellesskapet har fått plass opp gjennom historien. Skipet går stadig fram mot et mål.

Å gå inn i en kirke, vårt helligsted, er på en måte å si at troen på Kristus er å være villig til å være i bevegelse, i betydningen av å være åpen for å se og høre nye overraskende ting til framtidshåp for alle mennesker. Evangeliet er til alle tider og til enhver tid de overrumpende gode nyhetene ”som ikke kom opp i noens øre og som overgår all forstand”.

Dette avdekkes og åpenbares i stadig nye tider og situasjoner.

«Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne» (Gal 3, 28). I samtiden var det meget radikale slutninger som Paulus trakk ut fra evangeliet.

Så tok det da også 1800 år før vi i vårt land offisielt sluttet å holde slaver – da var de blitt avdekket som mennesker. Det tok 1900 år før kvinner ble likeverdige i prestedtjeneste i vår kirke.

Det er det samme evangeliet, men i nye tider avdekkes nye landskap i evangeliet.

I forbindelse med diskusjonen om kvinnelige prester på 1950-tallet, uttalte biskop Kristian Schjelderup at ‘kirkelig orden og tradisjon’ aldri må ‘stå hindrende i veien for det som med livets egen rett bryter på’. Ser vi tilbake bare på de siste 50 årene, så er det i vår kirke, ut fra evangeliet ryddet nye veier og avdekket livshemmende fordommer som den gang stengte for mange i det kristne fellesskap. Det er ryddet vei for de skiltes og gjengiftes plass i kirken og plass for homofile og lesbiske. Vi har bedt samer, tyskerbarn, sigøynerne og andre grupper om tilgivelse for hva som kirke har i god tro har gjort mot dem, inntil vi forsto at den gode tro var full av fordommer og ærekrenkelses.

På vår felles vandring gjennom tiden så avdekkes stadig nye sider ved evangeliet.

Mangt av det som en gang var utenkelig, er nå blitt en selvsagt del av kirkens og samfunnets liv. For vi er som enkeltmennesker, kirke, lokalsamfunn og verdenssamfunn i stadig bevegelse. På vår felles vandring gjennom tiden oppdager vi stadig nye sider ved evangeliet og dets frigjørende kraft. Luther snakket om i denne forbindelse 'evangeliets blivende vilje'. Det er det samme evangeliet, men i nye tider avdekkes nye landskap, så vi der oppdager noe vi ikke har sett før. Tenk alt spennende vi har foran oss. Sannheten ligger ikke bak oss, sannheten har vi ennå ikke har sett fylden av - noe som vi skal på ny og på ny lære høyden, dybde og bredden av. Dette er også å være pilegrimskirke.

HVA VIL PILEGRIMEN OSS I FRAMTIDEN?

Selv om det er over tretti år siden jeg første gang var med på en pilegrimsvandring, kan jeg ikke slutte å spørre: Hva vil 'pilegrimen' som har dukket opp i oss og rundt oss egentlig? Pilegrimen kom bakom på oss uten at noe vedtak var blitt fattet på et eller annet kirkemøte. Den kom 'nedenfra' og peker mot framtiden og vil oss noe.

At pilegrimen dukker opp i vår tid har jeg alltid sett som en samfunnshendelse - noe som skal komme fellesskapet, mennesker og natur til gode. Pilegrimsveien er gitt oss som en lyttepost innover og utover til alle våre relasjoner - ja kanskje vår tids fremste lyttepost både i kirke og samfunn. Pilegrimsveien er den lengste 'lære- og undringsboken' for våre relasjoner til oss selv, til medmennesker og til det åndelige, til kultur, natur og alt levende.

Ikke bare skal vi helligholde skaperverket, men vi må også sette oss dypere inn i hvordan det fungerer. Vi trenger å øke vår kunnskap og vår undringskompetanse over livets store mysterium for framtidens skyld. Jeg tror pilegrimsveien blir grønnere og grønnere.

Så langt har pilegrimsvandringene hatt et sterkt fokus den på den enkeltes individuelle vandring - *min* vandring, *din* vandring. Jeg håper og tror at pilegrimen i den enkelte av oss også skal forløse noe sammen blant oss. Når vi ser også menighetens gudstjeneste som et pilegrimsfelleskap, så skjønner vi at vi som pilegrimer ikke bare er en samling av 'jeg-er' - men er et vi som lovpriser i takknemlighet og ydmykhet sammen med Guds menighet i himmel og på jord! Pilegrimen hører fellesskapet og fremtiden til. Jeg ser fram til den dagen da vi bøyer oss ned og knytter skoreimene godt, reiser oss opp og sier: «Dette går vi for sammen - til fremtid og håp for alt levende på vår blå planet!»

På den måten vil Den norske kirken også **forbli** en pilegrimskirke!

UFORBEHOLDEN KJÆRLIGHET SOM MAKT

Vingårdssøndag/14. søndag i treenighetstiden - søndag 25. august 2013

Evangelietekst: ;att 19, 27-30

Lesetekster: Jer 9, 23-24 og Fil 3, 7-14

*Salmer som kretser omkring dagens tema, Vingårdssøndag, kjærlighetens makt til å binde og skille, og gjenfø-
delse, kan f.eks være NoS 646, 223, 418 og 780*

Synnøve Sakura Heggem
Salmeforsker og sokneprest i Lom
synnoveteolog@hotmail.com

Den vise, den sterke og den rike bør, ifølge Jeremia, se seg selv i et overordnet perspektiv, og rose seg av å kjenne opphavsmakten, «kjenne Herren».

Paulus gjør noe lignende; minner om å se vinning og tap i et overordnet perspektiv: «å kjenna Kristus Jesus». Han føyer til: «Då kjenner eg han og krafta av hans oppstode, får del i hans lidingar og blir lik han ved at eg døyr som han - «.

Noe binder Paulus og Kristus Jesus sammen - likedanner, og skaper gjentakelser av et felles livs og døds-mønster.

Matteus, evangelieteksten på Vingårdssøndag, beskriver en samtale mellom Peter og Jesus om hva Jesu nære venner kan forvente seg, ut fra sin uforbeholdne kjærlighet. Det handler om en kjærlighet som gjorde at de forlot alt annet, brødre, søstre, far eller mor, barn eller åkrer. «Når alt skal fødast på nytt», svarer Jesus, skal de få sin lønn. De skal

få igjen «hundre ganger». De skal «arve evig liv».

Ut fra, og inn mot tekstene og dagens preg, vil jeg reflektere over noen utvalgte motiv, med håp om at det kan sette leseren på sporet av noe viktig i eget arbeid med tekster, dag og anledning.

Enhver som er/har vært forelsket, lykkelig gift, har barn, har foreldre, tilhører et folk, ei grend, en by - vet noe om hva det betyr å elske uforbeholdent. Det er en allmenn erfaring å ville ofre alt for å få, ta vare på, og forsvare det en elsker høyest. Svært mange er villige til å ofre mye, kanskje også livet for det, den eller de en elsker over alt annet. Sagt på en annen måte: Å elske noe/n over alt annet, betyr som regel å elske alt gjen- nom nettop den eller det andre; med den makt det innebærer.

Vi vet alle hvor galt det kan gå når mennesker gir sin betingelsesløse kjærlighet til «falske guder». Forholdet mellom blind, av og til voldelig fanatisme og ubetinget kjærlighet er på alle språk og i

alle kulturer en balansegang som krever svært våkne blikk. Kjærlighetens makt balanserer ofte hårfint mellom uerstatelig, skapende bruk, og fatalt misbruk.

Derfor er all tale om ubetinget kjærlighet, som de vi møter i tekstene for vingårdssøndag, helt avhengig av hvordan en oppfatter det en blir oppfordret til å elske over alt annet, det aller helligste, Gud, Jesus...Hva betyr det å elske Gud over alle ting, hva betyr det å forlate noe/n for Jesu skyld, i tiden, og ut over tiden?

Mystikere er ofte best (komplekse nok og enkle nok samtidig) til å uttrykke hvordan uforbeholden, moden kjærlighet til det aller helligste inkluderer kjærlighet til det aller, aller minste og største i en uendelig balansegang. Grensene mellom hellig og alminnelig kjærlighet er visket ut, mens bruk og misbruk utgjør de viktige skiller. Mester Eckhart er et av mange eksempler.

Det er en distinkt spenning i kristendommens mange historier om hva det betyr å elske Gud - mellom en ekstrem identifisering av det hellige og alt som eksisterer (f eks mystikerne) - og på den andre side en sosial sprengkraft som rokker ved de biologisk, sosiale bånd som familie, sted og jord skaper.

I evangelieteksten møter vi delvis denne siste (forlate sine). Men i ordene om at «alt skal fødest på nytt», går også denne motsatte tendens opp i en høyere enhet. Tilværelsens grunn(fødsel) gode mål (gjenfødsel) er at det gode til slutt gjennomstrømmer alt. Hvilke tanker

gjør mennesker seg om fenomenen knyttet til fødsel og gjenfødsel?

NÅR ALT SKAL FØDAST PÅ NYTT

Uttrykket Renessansen som historisk kategori minner oss om hvor dominerende fødsel og gjenfødselsmetaforikk er som rød tråd, spor og dypstruktur i hele vår kulturhistorie. I vår litterære arv har vi et skattkammer uten like for fødselsmetaforer som spiller med og mot denne del av et kristent/allment univers. Fødselsmetaforikk florerer i salmeretorikken. Diktere som Hans Børli, Olav Aukrust, Tor Jonsson, Bjørnstjerne Bjørnson og Nikolai F S Grundtvig er bare noen utvalgte eksempler. Bjørnson skriver synonymt om «kjærlighetens gjenskapermakt» i sin salme «Elsk din neste, du kristensjel». Tor Jonsson måtte lide for kirkens dominans og overgrep mot hans familie i Lom. Når han skriver det opprørske bønne-diktet, «Andakt i einsemda», hvor alle «falske» gudformer får sitt pass påskrevet, som en nietzscheansk Loms-variant, er det bare fødselsmetaforikken som spiller på lag med hans positive hengivenhet: «han er berre der han vart fødd ein gong».

I andre dikt kan vi se hvordan nettopp fødselsmetaforen utgjør en kjærlig komponent. Jeg vet ikke riktig hvorfor, men når jeg leser dikt som «Andakt i einsemda» blir jeg dypt berørt, og kjenner hvordan gudstanken lever i dypet av meg. Kanskje er det fordi opprørets inderlige, kritiske stemmer hører hjemme i ethvert levende gudsforhold, ikke

minst i talen om, til og på vegne av det hellige, her som direkte tale til Gud:

ANDAKT I EINSEMDA

Kvifor, Gud, har du gått ifrå meg?
I kyrkja kan ingen nå deg.

Der Gud er i ordom, er einsemda nær.
Du er ikkje der dine prestar er.

Kvar kyrkjekor er så tung og trong.
Du er berre der du vart fødd ein gong.

Alle prestar trur du er nær.
Eg har ikkje Gud, og spør kvar du er.

Eg spør i mitt kveldskrik:
Kvi gjekk du bort,
så døden vart blomar og bar i ein port?

Sume vil ha ein gud av tre,
andre ein gud til å prata med.

Sume vil ha ein gud av ord,
andre ein gud til si odelsjord.

Sume seier du er i alt,
i stjerner og dyr og dove salt.

Eg veit ikkje meir enn at gode menn
har sagt du var sedd i denne grend.

Den nye oversettelsen har gjenskappt Jesu ord om «gjenfødselen» (tidligere oversettelser), på en god måte med valget

av ordene: «når alt skal fødes på nytt». Det gir større nærhet både til fenomen som «fødsel» og «alt». Benevnelsen kan oppfattes som åpnere; en invitasjon til å sammenligne gjenfødselstankens mange paralleller i ulike livssyn og tradisjoner. Fødsel og gjenfødsel som universelle fenomen inkluderer de døde. Hva sier vi om, på vegne av og til de døde i denne sammenheng? Et hjemlig eksempel er Hans Børli, som bekrefter og utfordrer oppfattelser om liv og død og gjenfødsel blant annet i følgende dikt:

DE DØDE

Når blomster på gravene
skjelver sært i kveldsbrisen,
da er det de døde selv
som ånder på dem

De døde går inn i vinden,
går inn i rommet mellom stjernene.
Fjellene fjernt i vest
lyser med en usigelig skjønnhet
fordi de døde er i lyset.
Og smilet om din elskedes munn
skjelver i stjerneblått vemod
fordi en død søster
rører ved det

Se på dine gleder!
Det er aske på dem,
de er eddet ut av brennende hjerter
og tilhører de døde

KUNSTEN Å KREVE KJÆRLIGHET

15. søndag i treenighetstiden - Søndag 1. september 2013

Evangelietekst: Joh 15, 9-12

Lesetekster: Rut 1,7-11, 16-19a, 1 Kor 13, 7-13

Thomas Wagle
Sjømannsprest, London
tw@sjomannskirken.no

Can't buy me love, sang the Beatles på 60-tallet, og det er jo sant. Man kan ikke kjøpe kjærlighet for penger. Ikke kan man kreve kjærlighet heller, men det er jo det Jesus gjør i evangelieteksten denne søndagen: «Og dette er mitt bud: Dere skal elske hverandre som jeg har elsket dere.» (Joh 15, 9-12) Jesus gir oss et bud om at vi skal elske. Han sier skal.

Er det ikke noe som skurrer her? Selv ikke Jesus kan vel kreve kjærlighet? Kjærligheten er jo en kraft, og den kraften virker ikke på kommando. Man kan vel ikke en gang planlegge at man skal elske noen. Kjærlighet er noe som skjer i møtet mellom mennesker og mellom mennesker og Gud. Kjærlighet er svar på en relasjon, ikke på et bud.

I sin tekstgjennomgang av Johannes

15 i boken John for everyone tar den anglikanske biskopen Tom Wright opp dette med å kreve kjærlighet. Kroneksemplet på at det ikke går an å kreve kjærlighet finner han i George Orwell's bok 1984. Her er det diktatoren Big Brother som krever å bli elsket av de undersåttene som han bruker all sin makt på å holde nede. Det triste er at det faktisk fungerer. Mot slutten av boken er undersåttene så hjernevasket at de faktisk tror at de elsker Big brother. Så da skulle man kanskje tro at det går an å kreve kjærlighet allikevel? Nei, for dette er ikke ekte kjærlighet. Dette er umenneskelig.

Når Jesus likevel kan kommandere oss til å elske så henger det sammen med kjærlighetens dynamikk, sier Wright: Hva kjærlighet er og hva den kan gjøre med oss. Når man elsker en annen person, sier Wright, er det som om det blir skapt et rom der den andre kan elske tilbake. Tom Wright bruker

morskjærighet som eksempel: «When a mother loves a child, she creates the context in which the child is free to love her in return.» Wright sitt poeng er at Jesu bud om at vi skal elske hverandre kommer fra han som har elsket oss høyere enn noen andre. Ingen har større kjærighet enn den som gir sitt liv for sine venner, sier Jesus i verset etter vår perikope. Ingen har større kjærighet enn Jesus som ga sitt liv for oss. Dette gir ham ikke bare uendelig mye mer legitimitet enn Big brother i 1984 når han krever kjærighet av oss. Det viktigste er at Jesus ved å elske oss så høyt skaper en kontekst for at vi kan elske ham tilbake. Moren elsker barnet, og barnet svarer med å elske moren. Jesus elsker oss og vi kan svare med å elske ham igjen. Forutsetningen er selvsagt at vi kjenner oss elsket.

KJÆRLIGHETEN UTHOLDER ABSOLUTT ALT

1 Kor 13, som er en av lesetekstene denne søndagen, er vel for Bibelen det Thriller er for popmusikken: Uten at jeg har statistikk på det vil jeg tippe at denne teksten i hvert fall ligger på topp 10-lista over populære bibeltekster i Norge. Som prest merker jeg en viss Korinterbrevsslitasje etter utallige velselser og begravelser der denne teksten leses. Sånne poptekster bærer i seg en fare for bare å bli fyndord. I det siste har jeg lest en utrolig sterk bok om hvordan ordene om at kjærligheten utholder alt

ble sant for et knippe nordmenn under krigen. Boka er skrevet av Dagfinn Hauge, kom ut i 1945 og bærer den litt machoaktige tittelen «Slik dør menn». De mennene det er snakk om her er nordmenn som ble dømt til døden og henrettet av den tyske okkupasjonsmakten under krigsårene. Fra 1941 fungerte Dagfinn Hauge i praksis som fengelsprest for disse på Akershus. I «Slik dør menn» forteller han om sine møter med disse mennene i sitt arbeid som fengelsprest. Det er sterk lesning. Det er sterke fortellinger om unge menn, noen svært unge, som blir dømt til døden for bagateller. En ble dømt til døden for å ha oppbevart en pistol, en annen for å hatt en radio. Det er fortellinger om brutalitet og tortur, men også om de norske motstandsmennenes mot, styrke og samhold. De lar seg ikke knekke av nazistenes tortur. Boken handler om alt dette, men for meg er det likevel først og fremst en bok om kristen tro. Boken er full av sterke kristne vitnesbyrd fra de dødsdømte. Gang på gang får vi høre om Hauge som er på vei til Akerhus og noen ganger til Grini for å besøke dødsdømte som kanskje bare har timer igjen å leve. Han lurte nok på hva som ville møte ham. Kanskje tenkte han at han ville møte mennesker fulle av frykt, angst, desperasjon, sinne og hat. Og hva ville vært mer naturlig enn det! Men det som møter ham når celledørene går opp er det motsatte. Gang på gang blir Hauge slått av de dødsdømtes ro og fraværet av hat og sinne. Når man

leser Hauges bok får man inntrykk av at roen og den forsonende innstillingen til de dødsdømte ha med deres tro å gjøre. Flere av de dødsdømte sier til Hauge at de ikke hadde tenkt mye på Gud før, men i stillheten på cella møtte de Gud gjennom Nytestamentet og andaktsboka de fikk tillatelse til å ha. Det ble et møte som satte dem fri midt i fangenskapet. Plutselig kunne ikke nazistene ramme dem lenger. Verken låste celledører, tortur eller henrettelse kunne ta fra dem den nyvunne friheten: vissheten om at Gud elsket dem og at han ville være med dem igjennom dødsskyggens dal. Med denne sterke troen forsvant også hatet og hevntankene kan det virke som. Flere sier til Hauge at de dør uten bitterhet. Noen ber Hauge jobbe aktivt mot dødsstraff når Norge igjen er blitt fritt. De visste at det ville bli et rettsoppgjør mot nazistene etter krigen, men de unnet ingen en slik straff, selv ikke deres egne bødler.

KJÆRLIGHETENS MYSTERIUM

Hauge undret seg over hvordan de dødsdømte klarte å møte uforsonlighet og inhumanitet med forsonlighet og humanitet. Vold avler vold, heter det jo. Og det er jo sant, så hvordan kunne de dødsdømte fangene reagere på den måten de gjorde? Kanskje fordi de hadde møtt den store kjærligheten: Guds kjærlighet. Den kjærligheten som er sterkere enn hatet og dødskreftene. Den kjærligheten som skaper, bygger opp, leger og forsoner. Den kjærligheten som setter oss fri og gjør oss mer humane. Jeg har ikke noe bedre forklaring. Jeg tror de dødsdømte kjente seg elsket av Gud, og at de derfor ville elske tilbake. Når man elsker noen skaper man en kontekst for at den andre kan elske tilbake. Vår oppgave som prester denne søndagen (og alle søndager) er å forkynne Guds kjærlighet. Vi trenger alle å få høre at vi er elsket. Jeg tenker at det er forutsetningen for at vi skal klare å følge Jesu bud i dagens evangelietekst.

KUNSTEN Å LANDE EN HIMMELFART

17. søndag i treenighetstiden - Søndag 15. september 2013

Evangelietekst: Mark.5.35-43

Lesetekster: Esek.37.1-5, 10-14, Fil.1.20-26

Anne Grethe Spæren Rørvik
Prest, Metodistkirken, Drammen
annegrete.rorvik@gmail.com

Hva gjør vi med sånne tekster? Hver gang det er snakk om å lage innlegg om ulike temaer, har jeg alltid sagt: ”Fritt for å ikke snakke om helbredelsestekster”. Her er det ikke bare snakk om helbredelse, men endog oppvekkelse fra de døde.

Det ser ut som om fortellinger om helbredelse er viktig i evangeliet. Riktignok vil ikke Markus fremstille Jesus som en mirakelmann. Ingen måtte få vite om dette underet.

Likevel kan vi allerede i det første kapittelet lese at Jesus helbredet sykdommer og drev ut onde ånder. En ting er alt hva Jesus gjorde. Det kan vi forstå som noe helt unikt som gjaldt Jesus den gang. Problemet begynner for alvor når vi kan lese i kapittelet etter vår tekst at disiplene ble sendt ut og at de også kunne helbrede og drive ut onde ånder. Dette bruker mange for å lage en teologi om at vi kristne også i

dag kan be Gud om å helbrede syke. Så igjen blir spørsmålet: Hva gjør vi med sånne tekster?

Jeg er nå metodistprest i Drammen. Mange av dem jeg forkynner til, tror på helbredelse ved bønn. Men selv ikke de tror på oppvekkelse av de døde. Selv har jeg aldri sett en eneste helbredelse. Jeg har vært sykehusprest i 20 år, og jeg var hele tiden redd for at pasientene skulle be meg om forbønn for å bli frisk. Når jeg likevel ble utfordret på dette, måtte jeg ha en lang samtale om hva som ville skje med troen deres hvis de ikke ble helbredet. Jeg følte meg som en vantro prest flere ganger. Verst var det når pasienten selv hadde mange erfaringer med at Gud grep inn og helbredet, bare ikke nå når det var som viktigst.

Jeg kjenner at det butter hos meg i møte med denne teksten og liknende tekster. Det handler både om min egen tro og rent sjelesørgerisk hva jeg bør si til mennesker som lever i så forskjellige verdensbilder. Blant våre tilhørere er det antakelig både mennesker som tror

fullt og helt på helbredelse ved bønn og folk som overhodet ikke tror på det. At denne teksten handler om oppvekkelse fra de døde, gjør det ikke bedre.

Vi kan oppleve undere på sykehus når pasienten overlever mot alle odds. Jeg kan gjerne takke min Gud for det, men å tro at det er et mirakel i betydning at Gud griper inn på en overnaturlig måte, er vanskelig.

Det er mulig det er feigt, men jeg kommer til å snakke om død i betydning livets mørke, som depresjon, dyp sorg, dyp skam, dyp skyldfølelse. Jeg kommer til å snakke om at Gud kan reise oss opp fra den type død.. Selv det kan være lettvinntale. Av og til er mørket så mørkt at det virker som om Gud ikke er i stand til å nå igjennom. Det ønsker jeg også å snakke sant om.

Metodister insisterer på en teologi om at Gud kan erfares. Jeg pleier å si at jeg ikke har en eneste religiøs erfaring. Så slike tekster som denne, er i meste laget for meg.

Da jeg begynte som sykehusprest for mange år siden, hadde jeg en slags tro på at Gud var allmektig. Jeg visste jo godt om alt det vonde og onde som skjedde i verden, men som sykehusprest fikk jeg erfaring med sykdom og død som rystet meg kraftig i min teologi. Det var som om jeg måtte slutte å tro på at Gud kunne helbrede for å i det hele tatt beholde troen min. Og da jeg for noen år siden selv fikk kreft, sa jeg til Gud: ”Jeg ber ikke om helbredelse, for det tror jeg ikke du greier, men du

må sørge for at jeg ikke mister troen min.”

Så å forkynne ut fra en tekst om å gjøre døde levende igjen, er veldig vanskelig for meg.

Men jeg kan si mye om å ha mot til å leve. At Gud kan vekke oss opp fra døden i betydning å våkne opp fra vår mentale død.

Og jeg kan si mye om hvordan Gud stadig helbreder på våre sykehus gjennom dyktige helsearbeidere.

Jeg kan også tenke at Gud ”vekker opp de døde” hver vår når naturen igjen ”vekket tillive”.

Jeg har hatt stor glede av å lese to bøker; ”Tegn og fortolkning” av Christoffersen/Dokka/Wyller og ”Religionens livstolkning” av Henriksen/Christoffersen. Jeg blir aldri ferdig med å spørre om hvordan vi skal forstå livet teologisk. Hvorfor dør små barn? Hvorfor dør foreldre fra små barn? Hjelper det å be? Hva kan vi i det hele tatt forvente av Gud?

I ”Tegn og fortolkning” kan vi lese om Augustin som tenker seg at ikke alle evner å se Gud i det ordinære. Det er særlig dem som har nytte av mirakler. (s. 172) Dette kan være trøst for oss uten erfaring med mirakler. Men heller ikke salige Augustin opplevde vel oppvekkelse fra de døde.

I ”Religionenes livstolkning” sies det at det ikke kan finnes noen ”ren” religiøs erfaring uten en allerede etablert fortolkningsstruktur som kan la erfaringen fremtre som religiøs. (s. 69)

Jeg har også latt meg utfordre av boken; ”Gud og det vonde” av Aalen Leenderts. Hun forteller at hun selv har etter en lang prosess sluttet å forsvare Gud, men i stedet bruke Bibelens klagesanger som modell. Det er Guds skyld, sier hun, vi har rett til å anklage Ham. Hun sier også at det er to grøfter å havne i: Den ene grøften er å tolke enhver tilfeldighet som Guds under og ha urealistiske forventninger til Ham. Den andre grøften er å ikke forvente noe av Gud i det hele tatt.

Kanskje driver også jeg og forsvarer Gud?

Bent Falk snakker derimot i sine bøker om ”delskyld”. At det ikke er ”alt eller intet”, men at Gud har delskyld når Han tillater at det vonde skjer.

Jeg tenker at vi som forkynnere kan være med på at menigheten utvider sine muligheter for tankemodeller. Noen mennesker synes det er OK å slå seg til ro med at vi ikke kan kikke Gud i kortene. (Jeg selv beveger meg langsomt i denne retningen.) Andre har behov for å hvile i en eller annen tankemodell, vel vitende at det sikkert er helt feil. (Jeg har lenge vært en av dem.)

Mange plasserer sykdom som en del av syndefallet og forsvarer at vi har fått fri vilje. Andre igjen ser på verden som en åndskamp mellom det gode og det onde, hvor det onde blir en kraft som sloss med Gud og ikke bare fravær av det gode. Andre igjen ser på sykdom som tilsynelatende ondt, men at vi en gang skal se at det likevel var til det

beste for mennesket. Hvordan det kan være det beste at en 12 år gammel jente dør, blir heller vanskelig å forklare. Vi kan bruke denne teksten til å si noe om dette.

I ”Tegn og fortolkning” (s. 172) kan vi lese hvordan Augustin hevdet at det å komme til tro må betraktes som et mirakel. Her kjenner jeg meg igjen. Jeg pleier å si at det eneste under jeg opplever i mitt liv, er at jeg fortsatt tror. Uten en eneste religiøs opplevelse tror jeg likevel. Jeg tror på Gud. Men jeg kan ikke forstå Ham. Jeg vet heller ikke hva jeg kan forvente av Ham. Jeg tror i alle fall ikke at Han kan oppvekke oss fra de døde før den tid er inne. Som sagt har jeg ikke engang opplevd noen helbredelser. Det er mulig Gud kan, jeg vet ikke. Det eneste jeg tror, er at Gud holder meg borte fra mørke tanker og lar meg hvile i troen på at døden ikke har det siste ordet. Jeg tror at vi alle skal komme over på den andre siden og få våre mange spørsmål besvart. Dette er viktig for meg også mens jeg lever nå.

Min menighet må ta til takke med alle mine spørsmål uten svar. Det rare er at mange liker det. I metodistisk teologi har troen fire grunnlag: Bibelen, tradisjonen, erfaringen og fornuften. Der jeg mangler erfaring, bruker jeg min fornuft og håper at også det er troens grunnlag. Når min fornuft møter menighetens erfaring, så er det bare å håpe at Gud lar ”oppvekkelse fra de døde” skje hos både dem med erfaring og dem uten.

ET FOLK AV SAMARITANERE

19. søndag i treenighetstiden – søndag 29. september 2013

Evangelietekst: Luk 9,57-62

Lesetekster: I Sam 3,1-11 og I Kor 9,19-23

Kjersti Østland Midttun
Fung. sokneprest, Sagene og Ildalen
kjersti.ostland.midttun@oslo.kirken.no

Må alle prekener alltid gå opp? Finnes det et evangelium i alle tekster?

Forberedeselen til denne søndagen har vært en Jakobs kamp med Lukasevangeliet, der jeg kanskje slipper tekstgjennomgangen før jeg har blitt velsignet med god nytt. Hvis jeg da ikke skal velge en løsning som jeg selv syns at enten er lettvint eller overfladisk, eller velge en løsning som hverken tar evangeliet eller mitt eget liv på alvor.

TEKSTEN

Jesus var hele tiden underveis. Det var han, de tolv, en mengde andre disipler, kvinner og menn, og fra tid til annen en større eller mindre folkemengde. De var på vandring, de var til fjells, de var til vanns, de var på den ene og den andre siden av sjøen og i den ene og den andre byen.

En dag da Jesus og disippelfølget gikk der på veien, var det en som stilte seg til disposisjon og som ville følge Jesus «hvor du enn går». Jesus ga ham ingen andre løfter enn ei reise med en åpen slutt og med mindre tilhørighet enn selv rever i hi og fugler i rede. Vi vet ikke om han fulgte etter.

Til enn annen sa Jesus «følg meg» og det ville han, men ville bare hjem å begrave sin far først. Jesus ga ham liten støtte, og ba i stede de døde begrave de døde og mannen om å forkynde Guds rike. Heller ikke ham vet vi om fulgte etter.

En tredje stilte seg også til disposisjon, men ville først gå hjemom for å ta farvel. Dette familiære ønsket falt ikke i god jord, og Jesus forklarte det med at ingen som har lagt hånden på ploegen og så ser seg tilbake, er skikket for Guds rike. Og om han fulgte etter er fremdeles et åpent spørsmål.

KONTEKSTEN

De var altså mange som fulgte etter Jesus på hele eller deler av veien.

Jesus hadde kalt sine tolv disipler. Etter å ha fått sitt livs fiskefangst, forlot Peter og Sebedeussønnene alt og fulgt ham (Lk 5,10f). Siden forlot tolleren Levi alt og fulgte Jesus (Lk 5,28). Hva «alt» var må muligens ha begrenset seg til det som var i tollboden, for allerede i verset etter står det skrevet at han holdt et stort selskap for Jesus hjemme hos seg, og en hel del tollere og andre var sammen med dem til bords. Resten av disippelkallelsen hos Lukas er litt mer nøkternt beskrevet som en utvelgelse av tolv apostler blant flere disipler som fulgte etter ham. (Lk 6,12ff). I tillegg var det noen anonyme og noen navngitte kvinner i følget (Lk 8,2f), og disse hadde åpenbart ikke forlatt alt, snarere hjalp de Jesus og de tolv med det de eide.

Med unntak av tolleren Levi, kanskje, var de tolv neppe særlig bemidlet. De spiste selvplukket korn på vei gjennom åkeren på sabbaten (Lk 6,1ff) og hadde bare fem brød og to fisker for hånden når Jesus ville mette fem tusen (Lk 9,13ff). Da han sendte apostlene ut kalte han dem først sammen og ba dem om å ikke ta med seg noe på veien, og om menneskene i byene ikke ville ta disiplene i mot, påbød Jesus dem å børste støvet av føttene og forlate byen (Lk 9,3ff). Og dette påbudet gjentok han også for de syttito han sendte ut to og to i forlengelsen av dagens evangelieperiode (Lk 10,4).

VIRKELIGHETEN

Jesus krevde alt av disse tre vi kan lese om i denne søndagens evangelium.

Og jeg vet sannelig ikke om han hadde fått meg med på veien. Det blir så radikalt at jeg ikke kan ta det bokstavelig. Jeg kan tåle en ukjent fremtid i troens tjeneste og jeg kan tåle rotløs tilværelse for et liv jeg synes er viktig. Men om faren min var død, hadde jeg ikke unnlatt å begrave ham. Ei heller forlatt hans dødsleie for å følge Jesus, som noen fortolkere har forsøkt å formilde omstendighetene med, uten å ha avklart at noen andre var ved papas side. Og om de døde skal begrave de døde, da ville det vel ikke gå lenge før vi levende ble rammet av epidemier og Guds rike kom nær på et litt annerledes vis. På samme måte hadde heller jeg ikke forlatt alt og fulgt etter uten å si farvel til dem hjemme, de som kanskje er avhengig av min inntekt, omsorg og mitt ansvar – og som muligens ville bekymret seg syke av ubesvarte spørsmål over en slik brå forsvinning.

EN SØNDAG FOR KALL OG TJENESTE?

Kallet er kompromissløst: Ingen kan være Jesu disippel uten å gi avkall på alt han eier (Lk 14,33). Det koster materielt å være en disippel, det gjenforteller de fattiges evangelium at den rike mannen også fikk erfare (Lk 18,18ff). Og det koster relasjonelt, ikke bare med overfladiske unnskyldninger som i fortellingen om det store gjestebudet der

verten innbød og gjestene meldte avbud med mer eller mindre gode grunner fordi de skulle holde øye med sitt nye jordstykke eller prøve ut nye oker eller ny ektemake (Lk 14,15ff). Det koster også i dybden slik han med en far som skulle begraves og han som ville ta farvel med dem hjemme fikk erfare. (Samtidig blir jeg ikke helt ferdig med at tolleren Levi kunne fortsette å holde stort selskap hjemme og kvinnene med det de fortsatt eide og hadde tatt med seg faktisk finansierte den del av virksomheten.)

En tolkningsmulighet for søndagen er at teksten handler om tjeneste. I en intertekstuell lesning trer det i alle fall tydelig frem i de to lesetekstene: Samuel stiller seg til disposisjon som en lyttende tjener og Paulus bruker sin frihet til tjeneste for alle, for å vinne så mange som mulig for evangeliets skyld.

Gjennom store deler av kirkens historie har denne søndagens evangelium blitt brukt som begrunnelse for å gå i kloster eller leve eneboerlivet – i troen på at det var slik en virkelig kunne tjene Gud. På den måten kunne en fraskrive seg ansvaret for både verdslig og relasjonelt liv. I middelalderen var det disse som ble kalt religiøse og var de «egentlige» kristne. Og nettopp dette var det Luther kritiserte, og fremhevet det vanlige samfunnslivet som det kristne ideal; det var i – og ikke utenfor – verden at en skulle tjene Gud.

MEN HVA MED LIVET I PRAKSIS?

For meg så lugger det når to som stiller seg til disposisjon for Jesu tjeneste, og samtidig ønsker å ta resten av livet sitt på alvor, avvises så grunnleggende. For går det ikke an å ha to tanker i hode samtidig? Går det ikke an å ha to oppdrag present? Går det ikke an å tjene både Gud og mennesker? Og er ikke nettopp det å tjene mennesker – alle disse minste – å tjene Gud, for å skjele til et annet evangelium (Mt 25,31ff)?

Mitt liv er vevd inn i de andres liv, jeg er et relasjonelt menneske med ansvar for både meg selv og de andre – for Guds verden og i Guds verden. Når teksten lugger likner det på fortellingen om Marta og Maria (Lk 10,38 ff); Maria kunne aldri satt seg ned hvis ikke Marta hadde lagt til rette for det. Disiplene kunne heller ikke dradd ut i tjeneste hvis ingen hadde tatt i mot og nettopp lagt til rette. Det er fristende å påstå at det bare en mann i en patriarkalsk verden som kan tillate seg å sende ut andre menn på den måten.

ET SVAR UTEN TO STREKER

To ganger diskuterer disiplene hvem av dem som er den største. Den ene gangen stiller Jesus et barn frem foran seg som et bilde på at den som er den minste blant dem er stor (Lk 9,46ff). Den andre gangen snur han også forventningene på hodet, og han løfter frem den yngste som den største og ledere som

tjener og peker på sin egen tjenerskikkelse (Lk 22,24ff). Så kan en kanskje si at jeg misforstår Jesus med vilje, eller blir som en av disiplene som vil være den største selv, og ikke de andres tjener.

Eller kanskje kan en si at hvis Jesu poeng er at hvis en alltid skal gjøre noe annet først så komme en aldri i gang med det som er viktig. Ja, og det kan jeg forstå i fortellingen med det store gjestebudet, men jeg kan ikke forstå at Jesus virkelig mener at det gjelder i alle livets forhold. For også annet er nødvendig, slik som å ta vare på hverandre.

Men kanskje er ikke all tjeneste ment for alle? Hvis jeg fortsetter å lese i rammen av Lukkas så finner jeg både fortellingen om mannen fra gravhulene som ba om å få være med i Jesusfølget, men som Jesus ba om at i stedet skulle gå hjem og fortelle om det Gud hadde gjort (Lk ,26ff), mens den blinde mannen på vei til Jeriko som fikk synet tilbake ble med i følget (Lk 18,35ff). Og Sakkesus, som i likhet med Levi var toller, opplevde også at livet ble full-

stendig forandret, men i motsetning til Levi ble han ikke med i følget, men ble igjen i Jeriko for å gjøre opp for seg (Lk 19,1ff). Og Jesus ba heller ikke sønnen til Enken i Nain om å forlate sin mor (Lk 7,11ff) eller Jairus om å forlate sin eneste datter (Lk 8,4ff) selv om både moren og datteren på Jesu ord hadde reist seg opp, selv om andre hadde erklært dem døde.

Kanskje er det i rammen av hvem som gjør hva når og hvor at jeg må fortette å lete for å finne evangeliet i dagens evangelium. For jeg ønsker virkelig å ta evangeliet på alvor. Men det blir bare for lett vint for meg å ukritisk si at dette bare handler om å følge Jesus, eller å låne Paulus ord for å si at jeg er fri og ikke underlagt noen, slik at jeg kan gjøre alt for evangeliet skyld – for jeg ønsker å ta evangeliet på alvor. Akkurat dlik det blir for overfladisk hvis den ikke i tillegg å får handle om relasjonene, både de sårbare og de sterke, slik at også livet blir tatt på alvor.

HAR NOEN SETT EN ENGEL?

Preken på Mikkelmesse 2004

Mikkelsmesse - Søndag 29. september 2013

Jørund Østland Midttun
sokneprest i Røyken, Rådgiver, Kirkerådet
jormid@msn.com

Det er dem som sier de har møtt ordentlige engler, men de sees ikke så ofte, så det ikke godt å vite hvordan de ser ut. De ordentlige englene. For vi har mange bilder, fra de små glansbildeenglene, til moderne engler vi kan finne i nyere kirker. Og noen ganger sier vi ”Du er en engel”. Hva mener vi da? Det må vi gjemme på.

Men hva sier Jesus til Natanael og de andre?: ”Sannelig dere skal se himmelen åpnet, og Guds engler stige opp og ned over Menneskesønnen.” Det hender himmelen åpner seg, og vi får se inn i noe bakenfor vår verden.

I boken Kristuslegender forteller Selma Lagerlöf historien om den harde gjeteren. Han får besøk en natt av en mann som vil låne ild, for hans kone har født. Men gjeteren vil ikke slippe ham til. Hundene hans angriper mannen, han lar ikke sauene flytte seg, så han kommer frem til bålet, tilslutt kaster han staven sin mot ham. Men ingenting lystre. Hundene vil ikke bite,

sauene lar mannen gå på dem og staven viker unna. Den fremmede har ikke noe å bære i, men tar brennende kull og legger i kappen sin, uten å bli skadet. Da blir gjeteren nysgjerrig: hva er dette for en natt? Han følger etter mannen til grotten, der konen og barnet ligger. Gjeteren synes synd på barnet, og gir det en skinnfell. Da blir øynene hans åpnet; med ett får han se at himmelen er full av engler. For som Selma Lagerlöf avslutter med: ”For det er ikke lys eller lampe det kommer an på, ikke sol eller stjerner, men at man har slike øyene som er i stand til å se Guds herlighet.”

Vi ser ikke ofte himmelen bli opplyst. Vi lever våre daglige liv. Men noen ganger er det de som får et forklart syn, de får se innenfor virkeligheten, der englene er. Jakob så i en drøm en himmelstige, Gud var på toppen, englene gikk opp og ned. Det er en visjon som tilsier: Med troens øye ser vi himmelstigen. Gud er omgitt av engler som tilber ham: Herren Sebaot, hærskarenes Gud. den gir et bilde av Gud: Gud er så høy og hellig, at en egenskap

ved ham er at han må tilbes. Det gjør englene; det gjør dem synlige, så å si. Ellers er de underlig anonyme. Enda de nevnes over 300 ganger i Bibelen, vet vi ikke mye, og ærlig talt, de er vanskelig, de flyter unna, blir utydelige.

Noe vet vi: Det finnes flere forskjellige: Serafer og kjeruber, serafene har seks vinger, ellers vet vi lite om det. Erkeengler kjenner vi navnet på: Gabriel, Rafael og Mikael lederen over alle englene. Men ellers ikke så mye. I mangel av bibelske fortellinger har kirken tradisjon bygget videre på englehistorien. Om skapelsen av dem, om kampen i himmelen, der Lucifer og hans engler ble kastet ut, om englehierarkier og de forskjellige englene. Men hva skal vi tenke om engler i dag? Den romerskkatolske kirke sier det med karakteristisk tvetydighet: ”Troen på engler er ikke noe kirkelig dogme, men man kan ikke avvise den uten å svømme mot fromhetens strøm.”

Englene er med andre ord ikke en nødvendig del av troen, men likevel for mange en viktig del av den. Og i Bibelen er det først og fremst fokus på hva de gjør, og det vet vi: For det første, og mest fremtredende; de tilber og lovsyn-

ger Gud. fore det andre, de er sendebud fra Gud (Angelos betyr sendebud) For det tredje de kjemper mot onde makter, særlig hører vi om Mikael. For det fjerde, de verner oss. Troen har tenkt at alle har en verneengel eller skytsengel, selv om vi ikke vet helt hva det er. Ikke en forenklet tro på englevakt.

Nettopp disse tingene er også viktig i vårt, de troendes forhold til Gud. Derfor kan la oss inspirere av englene; ha dem som forbilder og ha samhörighet med dem. Vi kan tilbe og lovsynge som dem: Vi har to englesanger i gudstjenesten, Gloria og Sanctus.

Vi kan være sendebud til andre, bringe evangeliet videre. Vi kan stride mot ondskaper, som englene og sammen med dem. Vi kan verne om hverandre, slik englene gjør. Men først og fremst: Englene er Guds engler, på samme måte vi skal være Guds mennesker/barn, på grunnlag av dåpen.

”Du er en engel” sier vi. Det noe mer enn å ha lyst hår og smile pent, det er konkret uttrykk for lovsangen, men også striden og vernet, som springer ut av troen og tilhörigheten til Gud.

LUTHERS TESER

*FREM MOT 500 ÅRET FOR LUTHERS TESER TRYKKER NYTT NORSK
KIRKEBLAD SAMTLIGE TESER I DE KOMMENDE BLADER.*

*7 - «Gud forlader ingen hans skyld, uden at han tillige lader ham, tilbunds
ydmyget, underkaste sig presten, som er hans statholder.»*